

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Komparace úrovně lidského rozvoje ve vybraných rozvojových zemích

Comparison of Human Development Level in Selected Developing Countries

Student: Vlasta Bejdáková

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Eva Kovářová

Ostrava 2011

Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou práci, včetně příloh, vypracovala samostatně.

V Ostravě, dne 11. 5. 2011

.....

Zadání bakalářské práce

Student: **Vlasta Bejdáková**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6210R004 Eurospráva
Specializace: 00 Eurospráva
Téma: Komparace úrovně lidského rozvoje ve vybraných rozvojových zemích
Comparison of Human Development Level in Selected Developing Countries

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Vybrané aspekty antroposociálních globálních problémů
3. Mezinárodní organizace a lidský rozvoj
4. Komparace rozvojových zemí z hlediska úrovně lidského rozvoje
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

ADAMCOVÁ, L.; NĚMEČKOVÁ, T. a kol. *Rozvojová ekonomika*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2009. 345 s. ISBN 978-80-245-1515-1.

JENÍČEK, V.; FOLTÝN, J. *Globální problémy a světová ekonomika*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003. 269 s. ISBN 80-7179-795-2.

MAJEROVÁ, I. *Rozvojové ekonomiky*. 1. vyd. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, 2008. 170 s. ISBN 978-80-7248-459-1.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Eva Kovářová**

Datum zadání: 26.11.2010

Datum odevzdání: 11.05.2011

doc. Ing. Karel Skokan, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Tímto bych velmi ráda poděkovala své vedoucí, Ing. Evě Kovářové, za cenné rady a připomínky týkající se tématu bakalářské práce.

Obsah

1. Úvod.....	3
2. Vybrané aspekty antroposociálních globálních problémů.....	5
2.1. Vymezení globálních problémů	5
2.2. Světová populace a globální problémy.....	6
2.3. Globální problémy a rozvojové země.....	9
2.4. Globalizace a antroposociální problémy	11
2.5. Etické aspekty globálních problémů.....	13
2.6. Globální problémy ovlivňující lidský rozvoj.....	15
2.6.1. Dostupnost zdravotní péče	15
2.6.2. Přístup ke vzdělání	19
2.6.3. Ekonomický růst ve vztahu k lidskému rozvoji	20
3. Mezinárodní organizace a lidský rozvoj	22
3.1. Organizace spojených národů.....	22
3.1.1. Rozvojový program OSN.....	23
3.1.2. Rozvojové cíle tisíciletí.....	23
3.1.3. Organizace OSN pro výživu a zemědělství.....	26
3.1.4. Světová zdravotnická organizace	27
3.2. Skupina světové banky	28
3.3. Mezinárodní měnový fond.....	30
3.4. Evropská unie	32
3.5. OECD / Výbor pro rozvojovou pomoc.....	36
3.6. Světová obchodní organizace	37
3.7. Indexy sloužící k měření lidského rozvoje	38
4. Komparace rozvojových zemí z hlediska úrovně lidského rozvoje.....	46
4.1. Komparace zemí dle příjmových skupin	46
4.1.1. Země s nízkými příjmy	48
4.1.2. Země s nižšími středními příjmy.....	49
4.1.3. Země s vyššími středními příjmy	51

4.2.	Komparace zemí dle rozvojových regionů	53
4.2.1.	Subsaharská Afrika.....	54
4.2.2.	Latinská Amerika a Karibik	56
4.2.3.	Jižní Asie	58
4.3.	Shrnutí	60
5.	Závěr.....	61
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY		62
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK		
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ		
PROHLÁŠENÍ O VYUŽITÍ VÝSLEDKŮ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE		
SEZNAM PŘÍLOH		

1. Úvod

Globalizovaný svět v 21. století je plný výzev, pokroků, technologických objevů, nadšení z úspěchů..., ale na druhou stranu se stále více diskutuje o globálních problémech, rozvojových zemích, chudobě a prohlubující se nerovnosti. Svět se zdá být značně nevyvážený, a to natolik, že by tato nevyváženost mohla závažně ovlivnit budoucnost celého lidstva. Rozvojový svět je pro mnohé vzdálený, žijící si vlastním životem, tamní lidé jsou dle mínění smířeni s tím, že kvalita jejich života bude velmi nízká nebo často až na pokraji chudoby, jinak by odtamtud přeci odešli. Rozvojový svět začíná být pro lidi z vyspělých zemí zajímavý a žádaný ať například v podobě vhodné destinace ke strávení dovolené, příhodného místa pro rozvíjení nelegálního obchodu nebo při využívání tamních nerostných surovin. Životní úroveň lidí, kteří tam žijí, je ale často opomíjena, přehlížena. Vzhledem k tomu, že v rozvojových zemích žije mnohem více obyvatel než v zemích vyspělých, by jim měla být věnována větší pozornost. Každá lidská bytost si zaslouží prožít život v důstojných podmínkách, existují ale země, ve kterých to ani na počátku 21. století není možné.

Cílem této bakalářské práce je porovnání úrovně lidského rozvoje ve vybraných rozvojových regionech a blíže pak i ve vybraných zemích těchto regionů. Na základě analýzy a komparace vybraných dat zkoumá tato práce jednotlivé aspekty ovlivňující lidský rozvoj, jako je například dostupnost vzdělání a kvalitní zdravotnické péče nebo vztah mezi ekonomickým růstem země a zvyšováním životní úrovně obyvatel. Data potřebná pro vypracování práce byla získána především z databáze Světové banky a ze Zpráv o lidském rozvoji (Human Development Report).

Práce je rozdělena do pěti kapitol, první kapitolu představuje úvod a pátou závěr. Druhá kapitola práce se zabývá teoretickým vymezením antroposociálních globálních problémů a jejich propojení s růstem lidské populace a globalizací. Aby byl pohled na globální problémy kompletní, jsou uvedeny i jejich etické aspekty, které dotvářejí celkovou představu o jejich dopadech. Větší pozornost je v rámci zvyšování lidského rozvoje věnována dostupnosti kvalitní zdravotní péče, přístupu ke vzdělání a vztahu mezi ekonomickým růstem a lidským rozvojem, tedy hlavním ukazatelům, ze kterých vychází index lidského rozvoje.

Další kapitola je zaměřena na mezinárodní organizace a jejich vztah k lidskému rozvoji. Je zde především popsána rozvojová pomoc poskytovaná Organizací spojených národů a jejími speciálními agenturami, Světovou bankou, Mezinárodním měnovým fondem, Evropskou unií jako největším poskytovatelem rozvojové pomoci na světě, Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj a Světovou obchodní organizací. Každá organizace poskytuje pomoc odlišnou formou, kterou má kapitola přiblížit. V rámci rozvojové pomoci jsou také blíže specifikovány Rozvojové cíle tisíciletí včetně analýzy jejich dosavadního plnění. V rámci druhé kapitoly jsou také charakterizovány jednotlivé indexy, na základě kterých bude hodnocen lidský rozvoj a prováděna komparace mezi vybranými zeměmi. Mezi zmíněné indexy patří především index lidského rozvoje, index lidské chudoby a index rovnosti pohlaví.

Poslední kapitola potom přechází k samotné komparaci jednotlivých zemí a to nejprve na základě tří příjmových skupin, jak je dělí Světová banka, a poté podle rozvojových regionů, přičemž pro vystižení největších rozdílů byl vybrán region subsaharské Afriky, Latinské Ameriky a Karibiku a jižní Asie. V rámci každé skupiny jsou na základě různých specifik a pořadí v žebříčku indexu lidského rozvoje vybrány jednotlivé země a provedena komparace úrovně lidského rozvoje. Porovnání přináší přehled o rozdílech mezi rozvojovými regiony i mezi jednotlivými zeměmi v rámci těchto regionů.

2. Vybrané aspekty antroposociálních globálních problémů

Problémy týkající se celého světa neboli globální problémy představují slovní spojení, která jsou užívána čím dál častěji. Blíže je představuje i následující definice: „*Globální problémy jsou problémy, které mají významné dopady na velké množství lidí, jsou transnacionální, jsou trvalé nebo dlouhotrvající, jsou vzájemně propojeny.*“ (Global Issues Web in Antošová, str. 3, 2006)

2.1. Vymezení globálních problémů

Na základě mnoha definic mohou být vymezeny některé základní rysy globálních problémů. Na jedné straně se jedná o problémy dotýkající se celé lidské společnosti, které jsou řešitelné celosvětovým úsilím. Na straně druhé stojí problémy, které se vyskytují pouze na určitých místech země (např. hlad, negramotnost). Dále je možno vymežit problémy, které lze v jisté míře řešit na národní úrovni, v tomto případě se jedná o tzv. subglobální problémy (Antošová, 2006).

Antroposociální problémy je možno charakterizovat jako jednu ze tří skupin problémů lidské populace (viz rozdělení níže). Jak uvádějí autoři Jeníček a Foltýn (2003), bývá tato skupina označována jako *problém budoucnosti člověka*, jelikož se zabývá právě problémy, které jsou největší překážkou v lidském rozvoji a odrážejí vztah člověka k sobě samému a jeho potřebám. Patří sem veškeré problémy sociální, kulturní a humanitárně etické povahy, přičemž je možno tuto skupinu rozdělit do 10 – 15 dílčích subglobálních problémů. Příkladem může být nerovný přístup ke vzdělání, zdravotní péči, bydlení, kultuře, lidským právům či problémy nedostatečného uspokojování základních potřeb. Důležité je nezapomínat, že všechny globální problémy jsou mezi sebou velmi úzce propojeny a všechny spolu souvisí. Není tedy možné začít řešit jeden problém bez zvažování dopadů na ostatní.

Řazení a výčty globálních problémů se liší a každý autor na ně pohlíží jinak. Pro účely této práce je využito následujícího členění (Jeníček; Foltýn, 2003):

- *intersociální problémy* – jsou spojeny se vzájemným působením různých společensko-sociálních a ekonomických systémů a se soužitím lidí uznávajících různá hodnotová kritéria a ideologie:
  - problém války a míru, problematika zbrojení, boj s terorismem,
  - sociální a ekonomická zaostalost rozvojových zemí,
  - globální zadluženost,
  - mezinárodní ekonomické vztahy v nových podmínkách, utvářených především vědecko-technickým pokrokem.
- *přírodně-sociální problémy* – porušení vazeb mezi přírodou a lidskou společností způsobuje následující problémy:
  - ekologické,
  - surovinové a energetické,
  - populační,
  - potravinové.
- *antroposociální problémy*

Výčet globálních problémů nelze označit právě za skromný. Jak se ale z „běžných“ problémů staly problémy globální? Hlavní příčinou je především velmi rychlý růst světové populace a tím také narůstání a propojování problémů, aneb jak uvádí Antošová (2006, str. 12): „*I zcela nevinné, prosté lidské činnosti nabývají hrozivého rozměru, když je dělá 6 miliard lidí.*“ Následující kapitola se proto věnuje světové populaci a přibližuje vývoj jejího růstu.

2.2. Světová populace a globální problémy

Čím více lidí se svými potřebami bude svět mít, tím více problémů bude muset být řešeno a tím těžší bude vypořádat se s globálními problémy. Jelikož populace roste velmi rychlým tempem, nedaří se na vyskytující se problémy včas reagovat.

Velkým mezníkem ve vývoji lidské populace je 20. století a především jeho druhá polovina. Zatímco v roce 1900 čítala lidská populace na celém světě 1,65 miliardy lidí, v druhé polovině 20. století přesáhla neuvěřitelných 6 mld. obyvatel. Dnes (dle posledních údajů WB z roku 2009) žije na Zemi přibližně 6,78 miliardy obyvatel.

Bližší přehled o nárůstu světové populace od roku 1980 po současnost podává tabulka 2.1.

Tabulka 2.1 - Vývoj světové populace z časového hlediska 1980 - 2009

Rok	Velikost světové populace	Meziroční růst (%)
1980	4 444 642 580	1,8
1985	4 844 674 200	
1990	5 278 933 448	1,4
1995	5 689 054 350	
2000	6 084 959 036	1,2
2005	6 467 321 088	
2009	6 775 235 741	x

Zdroj: World Bank, World Development Indicators, 2010, vlastní zpracování

Růst světové populace je především velmi nerovnoměrný. Populace rozvojových zemí v současné době tvoří přes 5,5 miliardy lidí. Na vyspělé země tedy zbývá něco přes jednu miliardu obyvatel, což představuje jen asi 16,5 % celkové světové populace. Bude-li se vývoj populace i nadále vyvíjet tak rychlým tempem, bude na světě v roce 2050 více než 9 miliard lidí, což vyplývá z odhadů OSN, které zobrazuje následující tabulka 2.2. Čísla jsou dána středními možnostmi (odhady jsou konstruovány ve třech stupních - nejvyšší možné, střední a nejnižší hodnoty). Přičemž je mezi jednotlivými variantami dost velký rozptyl. Zatímco nejvyšší hodnota pro celkový počet obyvatel Země je v roce 2050 necelých 10,5 mld. nejnižší hodnota uvádí „pouze“ necelých 8 mld. obyvatel.

Tabulka 2.2 - Předpověď vývoje světové populace 2010 – 2050 dle vybraných regionů

Region	Velikost populace dnes a v budoucnu		
	2050	2025	2010
Svět	9 149 984	8 011 533	6 908 688
Severní Amerika	448 464	397 522	351 659
Latinská Amerika a Karibik	729 184	669 533	588 649
Východní Asie	1 600 005	1 660 250	1 563 951
Jižní a střední Asie	2 493 681	2 137 252	1 780 473
Jihovýchodní Asie	765 966	681 584	589 615
Západní Asie	371 833	293 437	232 702
Evropa	691 048	729 264	732 759
Afrika	1 998 466	1 400 184	1 033 043
z toho Subsaharská Afrika	1 753 272	1 193 752	863 314
Austrálie/Nový Zéland	34 073	29 534	25 815

Zdroj: United Nations, World Population Prospects: The 2008 Revision, 2009b, vlastní zpracování

Jak již bylo řečeno, v rozvojových zemích dnes žije 5 658 684 007 obyvatel (údaj k roku 2009), což představuje 83,52 % celkové světové populace. Tabulka 2.3 přináší přehled o rozložení obyvatel v jednotlivých rozvojových regionech.

Tabulka 2.3 – Vývoj počtu obyvatel v jednotlivých rozvojových regionech v letech 1960 - 2009

Rozvojové regiony	Počet obyvatel					
	1960	1970	1980	1990	2000	2009
Evropa a střední Asie	279 691 718	319 998 161	356 813 816	392 403 965	399 688 546	404 223 893
Jižní Asie	564 166 275	713 848 144	906 101 970	1 128 676 620	1 362 379 119	1 567 720 214
Latinská Amerika a Karibik	214 282 740	280 036 098	355 498 206	435 605 908	512 438 245	572 471 699
Středovýchodní a severní Afrika	97 504 970	127 266 358	168 095 031	227 411 306	280 460 095	330 892 543
Subsaharská Afrika	228 326 183	293 356 688	387 132 638	514 862 986	671 814 304	839 615 482
Východní Asie a Pacifik	901 683 808	1 118 405 773	1 358 291 247	1 599 617 704	1 807 095 373	1 943 760 176
Celkem	2 285 655 694	2 852 911 222	3 531 932 908	4 298 578 489	5 033 875 683	5 658 684 007

Zdroj: World Bank, World Development Indicators, 2010, vlastní zpracování

Za jednu z hlavních příčin růstu populace v rozvojových zemích lze považovat nerovnoprávné postavení žen a ignorování jejich názoru na počet dětí, které by chtěly mít. Dle OSN je až 1/3 těhotenství nechtěná. Dle několika studií je prokázáno, že kdyby bylo ženám dovoleno o počtu svých dětí rozhodovat, jejich počet by se jistě snížil (Antošová, 2006). Ruku v ruce s rovnoprávností žen by ale muselo být zajištěno i jejich vzdělání. Dle dlouhodobého vývoje mívají vzdělané ženy méně dětí, než nevzdělané. S tím souvisí také fakt, že se děti nevzdělaných žen opět nedostanou ke vzdělání.

O snížení počtu obyvatel ve svých zemích se snaží i někteří jejich hlavní představitelé, nicméně některá přijatá opatření na snížení porodnosti jsou velmi kontroverzní. Příkladem může být Čína a její omezení, kdy rodina může mít pouze jedno dítě, žije-li ve městě, venkované mohou mít děti dvě (tzv. politika rodinného plánování, která je v Číně zavedena již od roku 1970). V případě překročení je rodina pokutována, v některých případech jsou ženy nuceny k nedobrovolným potratům. Číně se sice podařilo snížit růst svého obyvatelstva, zároveň ale stárne. Navíc musí řešit problém velkého rozdílu mezi počtem narozených chlapců a dívek - na každých sto narozených dívek připadá 119 chlapců. Číně se podařilo snížit počet obyvatel, ale připravila si spoustu problémů, které bude muset vyřešit.

Jak tedy z uvedených příkladů vyplývá, bude i nadále světová populace alespoň mírně růst. A s tímto růstem bude i nadále přibývat globálních problémů, přičemž těch antroposociálních bude pravděpodobně nejvíce v rozvojových zemích. Proto se další kapitola zabývá přiblížením těchto zemí a nastíněním toho, proč právě ony jsou nejvíce postiženy.

2.3. Globální problémy a rozvojové země

Obecně známým přirovnáním pro rozvojové země je pojem chudé země. A aby bylo možné určit, kterou zemi lze považovat za chudou, sestavila Světová banka žebříček, ve kterém člení svět dle výše hrubého národního produktu (HNP) do pěti příjmových skupin.

Rozdělení světových regionů podle příjmů (World Bank, 2010a):

- nízké příjmy (low income) – HNP/osoba 995 USD a méně (40 zemí)
- nižší střední příjmy (lower middle income) – HNP/osoba 996 – 3 945 USD (56 zemí)
- vyšší střední příjmy (upper middle income) – HNP/osoba 3 946 – 12 195 USD (48 zemí)
- vysoké příjmy (high income) – HNP/osoba 12 196 USD a více (69 zemí)
- vysoké příjmy – členové OECD (high income – OECD members) – 30 zemí¹

Vychází-li se z výše uvedeného členění, jsou za rozvojové země považovány právě ty, které spadají do skupiny nízkých a středních příjmů. Seznamy jednotlivých zemí s nízkými, nižšími středními a vyššími středními příjmy jsou uvedeny v přílohách 1 - 3.

Samozřejmě nejenom příjmové skupiny udávají, které země jsou označovány za rozvojové. Hlavním rysem těchto zemí je, že se většinou jedná o bývalé kolonie, polokolonie nebo závislé státy. Zatímco země označované za metropole ekonomicky rostly, kolonie stagnovaly. Padesátá a šedesátá léta 20. století se nesla ve znamení dekolonizace, kdy se utlačované země snažily dosáhnout ekonomické a politické nezávislosti. Právě v této době dle Majerové (2008) docházelo k prvním diferenciacím v rozvojovém světě a vznikly:

- nově industrializované rozvojové ekonomiky,

---

¹ 30 zemí uvádí Světová banka, oficiálně má OECD 33 členů (prosinec 2010). Světová banka ve svém seznamu

- socialistické rozvojové ekonomiky – Kuba, Vietnam, Laos,
- rozvojové ekonomiky socialistické orientace – Etiopie, Angola, Mozambik, Afghánistán, Nikaragua,
- ropní baroni – země OPEC (nazývané čtvrtý svět),
- nejméně rozvinuté země – LDC (nazývané pátý svět).

V 90. letech 20. století se situace v postavení rozvojových zemí výrazně změnila, a to natolik, že jejich ekonomický růst předstihl růst světového hospodářství. Tato změna byla vyvolána vnějšími faktory (např. rozpad socialistické soustavy, vznik transformujících se ekonomik) a vnitřními faktory jako např. industrializací nebo tržně orientovanými reformami. Rozvojové země se rozprostírají na třech světových kontinentech – Africe, Asii a Latinské Americe a podle Světové banky je tak svět členěn na šest rozvojových regionů.

Geografické rozdělení rozvojových regionů (World Bank, 2010b):

- Evropa a střední Asie (Europe & Central Asia)
- Jižní Asie (South Asia)
- Latinská Amerika a Karibik (Latin America & Caribbean)
- Středovýchodní a severní Afrika (Middle East & North Africa)
- Subsaharská Afrika (Sub-Saharan Africa)
- Východní Asie a Pacifik (East Asia & Pacific)

Z historického hlediska se již zmíněná kolonizace projevovala na jednotlivých kontinentech odlišně. Jako první byly kolonizované země Latinské Ameriky a i přes vyhlášení politické nezávislosti v první polovině 19. století, jejich koloniální období trvalo nejdéle. Naopak africké země se vyznačují kolonizací nejkratší. U asijských států je doba kolonizace těžce definovatelná, jelikož byly kolonizovány a dekolonizovány postupně v průběhu staletí (Adamcová, Němečková a kol., 2009).

Dalším možným tříděním je např. členění OSN, ale zařazené země se mírně liší. Seznam OSN (World Population Prospects: The 2008 Revision, 2009a) uvádí Least Development Countries (LDC's) – nejméně rozvinuté země, a v tomto seznamu je možno nalézt 49 zemí. Oproti seznamu zemí s nízkými příjmy dle Světové banky, je nutné vynechat státy jako: Ghana, Keňa, Korea Dem. Rep., Kyrgyzstán, Tádžikistán a Zimbabwe. A naopak přidat: Angolu, Bhútán, Džibutsko, Jemen, Kiribati, Lesotho, Maledivy, Rovníkovou Guineu,

Samou, Sv. Tomáš a Princův ostrov, Senegal, Súdán, Tuvalu, Vanuatu a Východní Timor.

Pokud se tedy hovoří o rozvojových zemích a např. číselném vyjádření nějakého ukazatele, je vždy nutné přihlédnout k tomu, jaké členění a seznam zemí byl použit. Seznamy se samozřejmě v čase mohou měnit, jelikož si země mohou polepšit či pohoršit. Zvláště v dnešním silně propojeném světě se díky pomoci vyspělých zemí mohou některé dnes chudé země rychle rozvíjet a postoupit tak v příjmovém žebříčku Světové banky. Další kapitola se zabývá právě tímto propojením vyspělého a rozvojového světa, a samozřejmě jeho dopadem na vývoj globálních problémů.

2.4. Globalizace a antroposociální problémy

Lidská populace se neustále po celá staletí potýká a potýkala s nejrůznějšími problémy, avšak 20. století z nich udělalo problémy globální, které je třeba řešit na celosvětové úrovni, neboť jejich dopady pocítuje celé lidstvo především kvůli jeho provázanosti. Globalizace je dlouhodobý proces a je možno říci, že velkým mezníkem jsou pro ni 70. léta 20. století, kdy začala být věnována větší pozornost rychlému růstu populace, negativním změnám ve stavu životního prostředí a také významu neustávajícího technologického pokroku.

Celkově lze říci, že globalizace je o postupném propojování světa, existují možnosti, jak se dostat na ta nejvzdálenější místa světa, je možné obletět svět za několik dní, mezinárodní obchod spojuje všechny světové kontinenty. Avšak toto propojování má své pozitivní i negativní dopady. Příkladem negativního dopadu může být rychlé šíření infekčních onemocnění (HIV/AIDS, malárie, tuberkulóza), stálé prohlubování rozdílů mezi rozvojovými a vyspělými zeměmi, poškození životního prostředí v celosvětovém měřítku, nárůst ničivé síly zbraní. Pozitivní dopady má globalizace např. ve vývoji nových léků a v boji proti infekčním nemocem nebo na ekonomický růst rozvojových zemí.

Některé z dopadů globalizace mohou být považovány jak za pozitiva, tak negativa – záleží na aktuálním úhlu pohledu. Příkladem může být růst spotřeby, který je z ekonomického hlediska pozitivní. Nicméně z pohledu nadměrného čerpání zdrojů se spíše jedná o negativní dopad. Problém v tomto ohledu představuje především nevyrovnaná spotřeba ve vyspělých a rozvojových zemích. Zatímco vyspělé země tvoří asi 16,5 % lidské populace, tvoří jejich

podíl na celosvětové spotřebě 80 %. Naopak obyvatelé nejchudších zemí, tvořící asi 40 %, mají podíl pouhých 1,4 % (Antošová, 2006).

Vždy záleží na tom, kdo pozitiva a negativa globalizace hodnotí. Např. dle Norberga (2006) celosvětová spotřeba neroste, ale naopak klesá. Zmiňuje také výsledky práce Bhally² a Sala-i-Martína³, kteří došli ke stejnému závěru – světová nerovnost byla na konci roku 2000 nejnižší od ukončení druhé světové války. Celkově Norberg hodnotí proces globalizace za pozitivní pro celou lidskou populaci.

Odlišný pohled nabízí Mezřický a kol. (2003), který definuje následující pozitivní dopady globalizace:

- růst objemu globálně obchodovatelného zboží,
- rychlost a komplexnost přímých investic,
- ekonomický růst některých původně rozvojových zemí,
- vznikající nové útvary nadnárodního charakteru v oblasti politické organizace.

Z opačné strany, za negativní dopady považuje:

- nekontrolovatelný transfer finančního kapitálu,
- rostoucí nerovnost v přístupu k celkovému společenskému růstu,
- rostoucí nebo neklesající nezaměstnanost v rozvinutých průmyslových zemích,
- oslabování role národního státu.

Jako první definoval globální problémy tzv. Římský klub (The Club of Rome), který byl založen v dubnu 1968. Za zakladatele jsou považováni italský průmyslník Aurelio Peccei a skotský vědec Alexander King. Společně se zamýšleli nad spotřebou zdrojů ve stále více vzájemně propojeném světě. Římský klub je neziskovou organizací, která je nezávislá na jakýchkoli politických, ideologických či náboženských zájmech. Hlavní snahou je hlubší pochopení složitosti světových problémů a na jejich základě sestavit dlouhodobý výhled včetně jeho možných dopadů na budoucí generace.

Do podvědomí společnosti se klub dostal především díky prezentování názorů svých členů

---

² Surjit S. Bhalla – manažer indického výzkumného centra pro ekonomiku

³ Xavier Sala-i-Martin – americký profesor ekonomie na Kolumbijské univerzitě, narozen 1962 v Barceloně

v knize *The Limits to Growth* (Limity růstu) v roce 1972. Kniha vyšla v nákladu více než 12 milionů výtisků v třiceti jazycích světa a dodnes na jejích základech vznikají nové publikace (The Club of Rome, 2009; Jeníček, Foltýn, 2003).

Mimo jiné je také Římský klub znám svými postoji k materiální spotřebě a nadměrnému využívání přírodních zdrojů. Právě jejich pohled na globální svět přináší etické nebo možná morální aspekty, které je třeba brát v úvahu, hovoří-li se o globálních problémech.

2.5. *Etické aspekty globálních problémů*

Aby mohli členové Římského klubu odhadovat dopady lidského chování na budoucnost, vytvořili počítačový model World3 (Svět3), na jehož základě definovali tři hlavní závěry, které měly být varováním či jakýmsi druhem upozornění na to, že současný růst nemůže pokračovat neomezeně. Tyto závěry byly aktualizovány a doplněny po dvaceti letech od vydání *Limitů růstu*, v knize *Překročení mezí* (Meadowsová, Meadows, Randers, 1995) a říkají, že:

1. Využívání přírodních zdrojů a produkce znečišťujících látek lidmi již překročilo míru, která je fyzicky udržitelná. Pokud se tento stav výrazně neomezí, nastane v nadcházejících desetiletích nekontrolovatelný úpadek produkce potravin, využívání energie a průmyslové produkce na jednoho člověka.
2. Tomuto úpadku se dá předejít, ale je nezbytná revize politiky a praktik, které vedou k trvalému růstu materiální spotřeby a populace. A zároveň je nutný vzrůst efektivity, využívání materiálů a energie.
3. Trvale udržitelná společnost by mohla být mnohem přitažlivější než společnost, která se pokouší řešit své problémy neustálou expanzí. K tomuto přechodu jsou nutné více než zvýšená produktivita a změna technologie spíše zralost, soucit a moudrost.

Neustále se měnící a rostoucí životní styl lidí ve vyspělých zemích s sebou přináší otázky, co je ještě z etického hlediska v pořádku a co by se mělo vzhledem k miliardám chudých lidí z rozvojových zemí změnit, respektive omezit. Lidé chtějí stále víc, protože mají pocit, že stále víc potřebují. Podporují snad sami lidé zbytečnou chudobu?

Zajímavě popisuje vývoj potřeb Meadows⁴ (citováno in Rolný a Lacina, 2001), a to na příkladu postavení ženy při uzavírání sňatku. Za dob socialismu bylo běžné, že se dívky vdávaly v osmnácti letech a u mužů připadal sňatek v úvahu hned po návratu z vojenské služby. V té době to bylo naprosto běžné a na dívky, které byly např. ještě v 25 letech stále svobodné, se společnost dívala přes prsty. Tento zvyk byl jednoduše dán a celá společnost se jím řídila. Současný trend je ale úplně jiný, či spíše opačný. Ženy se vdávají čím dál později, přednost před zakládáním rodiny má kariéra, cestování, vzdělávání. Lidé chtějí žít bohatším životem. Jak dalece se ale mohou potřeby člověka navyšovat? Meadows uvádí tři základní změny v lidském chování, aby mohlo dojít k udržitelnému způsobu života:

- Měl by se změnit počet chtěných dětí v rodině.
- Lidé by se měli spokojit s životní úrovní odpovídající chudším evropským zemím (bohatí by tedy museli být schopni se něčeho vzdát ve prospěch chudých).
- Společnost by se měla zaměřit na nemateriální potřeby (není důležité mít drahé automobily, oblékat si luxusní oblečení, obklopovat se technologickými novinkami, člověk by se měl zaměřit na činnosti a hodnoty, které mají vnitřní hodnotu a ne nahrazovat lidský život a zážitky hmotnými věcmi).

Nevyřešenou otázkou ale zůstává, jak přesvědčit ty, jež žijí v blahobytu, aby se jej alespoň částečně vzdali. A pokud by bylo možné nějakým způsobem tohoto omezení spotřeby dosáhnout, muselo by být také zaručeno, aby se takto poskytnutá pomoc dostala právě tam, kde je jí třeba. Existují názory, že omezení spotřeby ve vyspělých zemích stejně rozvojovým zemím nepomůže, jelikož většina takto získaných prostředků zůstane v rukou představitelů daných zemí. Proto může být smýšlení Římského klubu označeno za ideologické a přesto, že s ním spousta lidí souhlasí, jsou jeho cíle v dnešní době těžko splnitelné.

Každopádně je velkým přínosem Římského klubu právě definování globálních problémů. Bude-li přihlédnuto k použitému členění globálních problémů z kapitoly 2.1, bude se následující kapitola věnovat především vybraným antroposociálním problémům, které bezprostředně ovlivňují kvalitu života každého člověka.

---

⁴ Dennis Meadows – jeden ze zakládajících členů Římského klubu

2.6. Globální problémy ovlivňující lidský rozvoj

Globální problémy ovlivňují kvalitu lidského života, a to většinou negativně. Aby bylo možné vyjádřit dopad globálních problémů na kvalitu života, je nejprve nutné definovat co je to lidský rozvoj a které globální problémy na něj nejvíce působí. Základem této kapitoly tedy bude definice Organizace spojených národů, která byla uveřejněna v jedné ze Zpráv o lidském rozvoji (UNDP, 1990, str. 2): *„Lidský rozvoj je proces rozšiřování lidských možností. V zásadě mohou být tyto možnosti nekonečné a v průběhu času se mohou měnit. Avšak na všech úrovních rozvoje, jsou z nich pro člověka tři nejpodstatnější: vést dlouhý a zdravý život, získat znalosti a mít přístup k prostředkům nezbytným k dosažení slušné životní úrovně. Nejsou-li tyto základní možnosti k dispozici, mnoho dalších příležitostí zůstane nedostupných.“*

Právě na základě této definice je třeba blíže vymezit ty globální problémy, které přímo působí na zmíněné nejpodstatnější úrovně rozvoje. V případě možnosti vést dlouhý a zdravý život je to především problém v nedostatečné dostupnosti zdravotní péče, získání znalostí je závislé na přístupu ke vzdělání. Dosažení slušné životní úrovně je specifické a v tomto případě nebude popisován globální problém, ale vztah ekonomického růstu k lidskému rozvoji.

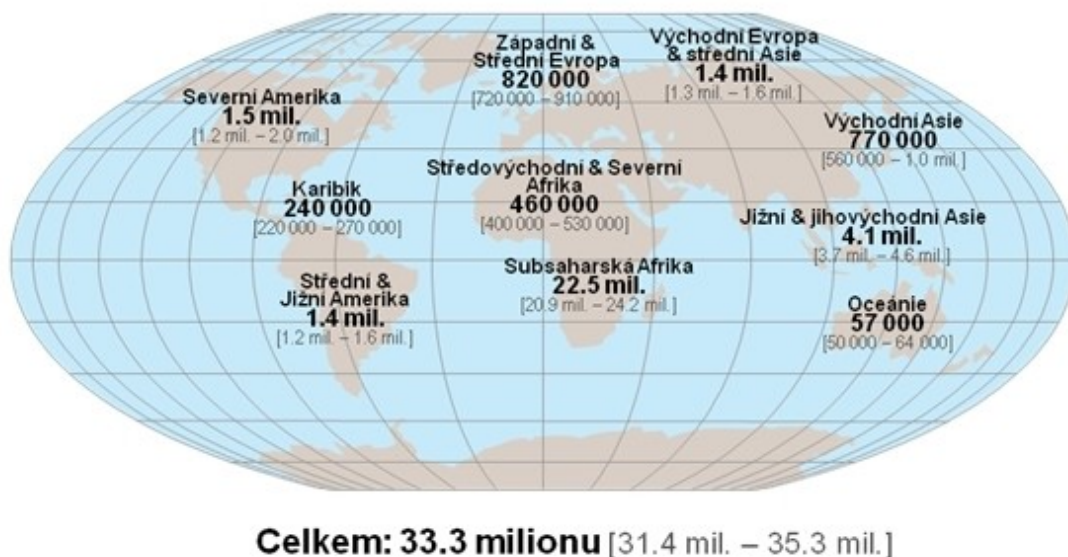
2.6.1. Dostupnost zdravotní péče

Kvalitní a především dostupná zdravotní péče je důležitá k zajištění dlouhého a zdravého života. Bohužel především kvůli nedostatku potravin, pitné vody a základní hygieny se rozvojovými zeměmi často šíří infekční nemoci. Zatímco ve vyspělých zemích je možné tyto nemoci vyléčit, v rozvojových zemích na ně umírá stále spousta lidí.

Většina nemocí je způsobena nevyhovujícím prostředím, ve kterém chudí lidé musejí žít, často jsou jejich „obydlí“ poblíž skládek, továren, apod., což jejich zdravotnímu stavu nepříspívá. Když už ke zdravotním problémům dojde, je téměř polovina lidí závislá na principech tradiční medicíny (Antošová, 2006). Nejčastějšími zdravotními problémy rozvojových zemí jsou průjemová onemocnění, cholera, tuberkulóza, malárie.

Spousta nemocí, v čele s epidemií HIV/AIDS především kvůli globalizaci světa, častému cestování nebo mezinárodnímu obchodu, nezůstává pouze v rozvojových zemích, ale přesouvá se velmi rychle po celém světě. Nejpostiženějším regionem z hlediska infekčních chorob je subsaharská Afrika. Celosvětově bylo v roce 2007 nakaženo virem HIV (Human Immunodeficiency Virus) asi 0,8 % populace ve věkové skupině 15 – 49 let. Nejvíce postiženými zeměmi jsou Svazijsko 26,1 % nakažených obyvatel, Botswana a Lesotho přesahující 23 % a Jižní Afrika s 18,1 % nakažených lidí. Bližší pohled na rozdělení nakažených dle pohlaví, ukazuje, že v nejvíce zasaženém Svazijsku je nakaženo 22,8 % žen ve věku 15 – 24 let a 5,8 % mužů v té samé věkové skupině. (World Bank, 2010e + f). Několikrát větší procento postižených žen v tomto věku vyvolává velký problém především kvůli vysokému riziku přenosu viru z matky na dítě. Celosvětově je nakaženo virem HIV 33,4 milionu lidí, z nich ale celých 60 % o svém nakažení neví. Na virus zemře každý rok 2 miliony lidí a na druhou stranu se jich dalších 2,7 milionu nakazí, z nichž 430 000 jsou děti (UNAIDS, 2010).

Obrázek 2.1 – Mapa světa dle výskytu HIV v roce 2009

Zdroj: World Health Organization, Global epidemic, 2010, vlastní úprava

Další skupina zdravotních problémů vzniká kvůli nedostatku potravin a v jejich důsledku hlad a podvýživa. Přitom hlavní příčinou není jejich typický nedostatek, ale chudí lidé nemají prostředky na jejich koupi. Často medializovaný je problém hladomoru, avšak mnohem vážnější je podvýživa, často nazývaná „neviditelnou“ humanitární katastrofou. V případě podvýživy lidé sice jakýsi přístup k potravinám mají, avšak tato strava má často nedostatečnou energetickou hodnotu (popř. jí chybí bílkoviny, minerály či stopové prvky). Podvyživení lidé mají sníženou imunitu, tzn. že snáze podléhají infekčním onemocněním, jsou fyzicky méně zdatní – nemohou pracovat, děti nemají dostatek živin, aby se mohli učit. Jsou-li sečteny všechny důsledky podvýživy, dochází k obrovskému *zpomalení rozvoje společnosti* (Antošová, 2006). V časové řadě se dle World Development Indicators (2010) procento podvyživených lidí na světě snižuje (alespoň mírně). Stále ale světový průměr překračuje subsaharská Afrika a jižní Asie. V roce 2007, kdy čítala lidská populace na celém světě 6 620 500 497 a procento podvyživených bylo 13,82 %, trpělo podvýživou v absolutním čísle 917 milionů lidí.

Stejně velkým problémem, bránícím zajištění lidského zdraví, je nedostatečný přístup ke zdrojům pitné vody a základní hygieně. Odhadovaná čísla týkající se nedostatečné hygieny a přístupu k pitné vodě jsou velmi vysoká (World Health Organization, 2010 + UNWATER, 2010):

- 2,5 miliardy lidí žije ve špatných hygienických podmínkách, tedy přibližně 32 % obyvatel světa,
- 1,1 miliardy lidí žije bez přístupu k nezávadné pitné vodě, což činí 16 % populace,
- 1,6 milionu lidí ročně zemře na průjmová onemocnění (včetně cholery) – 90 % z nich jsou děti do 5 let,
- 133 milionů lidí trpí střevními infekcemi,
- 1,5 milionu případů klinické hepatitidy A každý rok,
- 146 milionům lidí hrozí z důvodu užívání nekvalitní vody oslepnutí,
- 90 % splašků a 70 % průmyslových vod je vypouštěno bez čištění přímo do povrchových vod.

Z většiny statistik vyplývá, že ochrana vody před jejím znečištěním je levnější, než její následné čištění. Proto se každý dolar vynaložený na údržbu vody několikanásobně vyplatí. Jestliže budou mít lidé přístup k bezpečné pitné vodě a alespoň základní hygieně, budou méně nemocní a země ušetří na zdravotnických výdajích a snížením počtu nemocných vzroste také produktivita práce. UNWATER (2010) uvádí, že návratnost každého dolaru vloženého na zlepšení vodních zdrojů a základních hygienických podmínek je 3-34 USD. V rozvojových zemích je to 15 USD na osobu a rok.

O tom v jakém množství bude moct být zdravotní péče lidem poskytována, rozhoduje především výše prostředků, které jsou vynakládány na léčbu a prevenci. Zatímco ve vyspělých zemích jsou na zdravotní péči vynakládány prostředky v řádu tisíců USD na osobu, v rozvojových zemích se naopak jedná o desítky, max. stovky USD. Dle statistik Světové banky má nejnižší výdaje na zdravotní péči Myanmar ležící v regionu východní Asie a Pacifiku – pouhých 7 USD na osobu. Např. Čína vydává 108 USD/os., zatímco světový průměr je 809 USD/os. Pro srovnání výdaje České republiky činí 1 141 USD/os. a Spojené státy americké, které mají čtvrtý největší výdaj na zdravotní péči na světě – 7 285 USD/os. (World Bank, 2010c).

S dostupnou kvalitní zdravotní péčí souvisí také možnost dožití se vysokého věku. V mnoha rozvojových zemích se ale lidé dožívají často méně než 50 let – nejnižší hranici má Afghánistán a Zimbabwe – 44 let (World Bank, 2010d – údaje za rok 2008). Zajímavé je porovnání možnosti dožití před začátkem průmyslové revoluce, kdy se ani v nejvyspělejších státech lidé nedoživali více než 40 let. Ve středověku byla dokonce očekávaná doba dožití pouze 25 let. Před průmyslovou revolucí umíralo každé čtvrté dítě před dožitím jednoho roku, dnes je to v Africe každé desáté a v Evropě jsou tato čísla tak nízká, že jsou udávána v řádu pouze několika promil (Norberg, 2006). V současnosti jsou nejvyšší hodnoty možného dožití 83 let (započítána obě pohlaví dohromady) a to v Japonsku a Lichtenštejnsku, celosvětový průměr pak činí 68 let. Ačkoli se tedy současnému světu může zdát, že 44 let je velmi nízký věk, očekávaná doba dožití se celkově zvyšuje.

2.6.2. Přístup ke vzdělání

Díky vzdělání se lidem výrazně zkvalitňuje jejich život – mají přístup ke znalostem v písemné podobě, mohou se nově kvalifikovat. Vzdělání je hlavním krokem z nekonečného kruhu bída. Právě díky vzdělání mohou lidé získat práci, za vydělané peníze obstarat potraviny, tzn. zajistit své základní potřeby. Právě vzdělání je jednou z nejspolehlivějších metod, jak společnosti zajistit rozvoj.

Právo na vzdělání zmiňuje i Všeobecná deklarace lidských práv OSN (UNIC Praha, 2005b), a to v článku 26:

„(1) *Každý má právo na vzdělání. Vzdělání necht' je bezplatné, alespoň v počátečních a základních stupních. Základní vzdělání je povinné. Technické a odborné vzdělání budiž všeobecně přístupné a rovněž vyšší vzdělání má být stejně přístupné všem podle schopností.*

(2) *Vzdělání má směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a k posílení úcty k lidským právům a základním svobodám. Má napomáhat k vzájemnému porozumění, snášenlivosti a přátelství mezi všemi národy a všemi skupinami rasovými i náboženskými, jakož i k rozvoji činnosti Spojených národů pro zachování míru.*“

I přesto asi 150 milionů dětí nenavštěvuje základní školu a z toho je 70 % dívek (Jeníček, Foltýn, 2003). Vysoká míra nevzdělaných/negramotných lidí pochází z chudých zemí, kde si lidé nemohou dovolit posílat své děti do školy především kvůli vysokému školnému (zahrnující nejen poplatky za výuku, ale také za učebnice, povinné uniformy, apod.) které mnohdy činí až jednu čtvrtinu příjmů chudé rodiny (MDG Monitor, 2007). Především kvůli školnému je stále přibližně jedna miliarda lidí na světě negramotná, z nichž dvě třetiny tvoří ženy. Přístup ke vzdělání však není omezen pouze výdaji na vzdělání, ale velmi úzce souvisí se zajištěním rovnoprávnosti žen ve společnosti. Z historických či náboženských hledisek, jsou ženy v rozvojových zemích stále považovány pouze za rodičky, které se mají starat o rodinu a vzdělání mají přenechat mužům nebo jsou dokonce považovány přímo za majetek mužů. V mnoha zemích přímo zákony ženám nedovolují, aby vlastnily majetek nebo pracovaly mimo svůj domov – docházení do školského zařízení je tedy naprosto vyloučeno. Proto většina negramotných dospělých lidí jsou právě ženy. Pro růst vzdělanosti a tím přeneseně i lidského rozvoje je nezbytně nutné posílit a dodržovat právo žen na vzdělání.

2.6.3. Ekonomický růst ve vztahu k lidskému rozvoji

Ačkoli se může zdát, že jakmile je v zemi zajištěn ekonomický růst, je dosahováno i lidského rozvoje, nemusí toto pravidlo platit vždy. Ekonomický růst sice zajišťuje pro zemi materiální základ, záleží ale na schopnosti dané země jak efektivně jej přemění do růstu lidského rozvoje. Pokud je ekonomický růst způsoben např. růstem vojenských výdajů, pro většinu lidí v dané zemi to mít vliv na zvýšení kvality lidského života nebude. Naopak bude-li země chtít zajistit co největší lidský rozvoj, měla by prostředky získané z ekonomického růstu investovat především do vzdělání, zdravotnictví a výživy. Protože při zpětném pohledu právě vzdělaná a zdravá společnost vytváří další ekonomický růst. Příkladem, že ne vždy znamená ekonomický růst také zvýšení životní úrovně, může být Indonésie a Pákistán v letech 1960 – 1992, kdy obě země zaznamenaly 3% ekonomický růst, avšak index životní úrovně se v Indonésii propadl o 50 % a v Pákistánu o 26 % (Jeníček, Foltýn, 2003).

Jak ale uvádí Syrovátka (2008), ekonomický růst není zárukou vyšší kvality života, avšak pro méně rozvinuté země je ekonomický růst základní podmínkou k tomu, aby se kvalita života lidí vůbec mohla zvyšovat.

Ekonomický růst sám o sobě představuje především produkci statků a služeb v zemi. Ve vztahu ke kvalitě lidského života má ale daleko blíž ekonomický rozvoj – širší pojem ekonomického růstu, který zahrnuje více aspektů ovlivňujících kvalitu lidského života, zejména vzdělání a zdraví. Ekonomický rozvoj je tedy v porovnání s růstem multidimenzionální proces. Dle Varadzina a kol. (2004) je rozvoj soubor kvalitativních momentů, zatímco růst se zabývá sledováním kvantitativních aspektů. Zároveň se ale oba procesy ovlivňují a jsou předpokladem jeden pro druhého. Např. největší výdaje na školství, neznamenají nejlepší vzdělanost – je důležité efektivně využívat prostředky, které si společnost vytváří a výše těchto prostředků závisí právě na ekonomickém růstu.

A jak již bylo řečeno, pro ekonomický růst je nepostradatelné vzdělání. Výsledky amerických ekonomů R. Barra⁵ a X. Sala-i-Martína, které uvádí Adamcová, Němečková a kol. (2009), v tomto aspektu ukazují, že:

---

⁵ Robert Joseph Barro – americký profesor ekonomie na Harvardské univerzitě, narozen 1944

- a) Míra dosaženého vzdělání (měřená průměrnou dobou školní docházky) je souvztažná s ekonomickým růstem. Z výzkumu ale dále vyplývá, že právě primární úroveň vzdělání, které je věnována hlavní pozornost mezinárodního společenství, má na ekonomický růst minimální vliv.
- b) Na ekonomický růst má také vliv míra veřejných výdajů na vzdělání.

Je-li zmiňováno vzdělání z pohledu ekonomického růstu, je nutné neopominout lidský kapitál, který představuje soubor schopností, dovedností a znalostí každého jedince ve společnosti. Problematikou lidského kapitálu se zabýval ekonom Robert Lucas⁶, který vytvořil dva modely míry akumulace lidského kapitálu (Adamcová, Němečková a kol., 2009):

1. Formální vzdělání (školní docházka) – předpokládá, že lidé chodící do školy, odkládají svou okamžitou spotřebu s nadějí, že se jejich spotřeba zvýší s vyšším platem.
2. Tzv. vzdělávání během procesu (learning-by-doing nebo on-the-job-training) – usuzuje, že k akumulaci kapitálu nedochází chozením do školy, ale při „učení za pochodu“. Lidé získávají zkušenosti a při procesu jsou stále součástí pracovní síly.

Závěrem lze tedy říci, že ekonomický růst je vzhledem k růstu životní úrovně důležitý. Sám o sobě ale zvyšování životní úrovně nezajišťuje. Příkladem může být dosažení stejné délky života při velmi rozdílných hodnotách HDP na osobu (viz tabulka 2.4).

Tabulka 2.4 - Srovnání zemí se stejnou očekávanou délkou života dle HDP na osobu, údaje za rok 2008

Země	Očekávaná délka života při narození (roky)	HDP na osobu (USD)
Bolívie	66	1 720
Bhútán	66	1 841
Bangladéš	66	497
Kazachstán	66	8 514

Zdroj: World Bank, World Development Indicators, 2010, vlastní zpracování

⁶ Robert Emerson Lucas ml. - americký ekonom z Chicagské univerzity, narozen v r. 1937, v roce 1995 získal Nobelovu cenu za ekonomii - rozpracoval a aplikoval hypotézu racionálních očekávání, a tak transformoval makroekonomickou analýzu a prohloubil porozumění hospodářské politice

3. Mezinárodní organizace a lidský rozvoj

Mezinárodní organizace mají velkou možnost ovlivnit lidský rozvoj a to především prostřednictvím oficiální rozvojové pomoci, jejíž počátky lze najít na konci druhé světové války. Tato doba je spojena s dekolonizací a vznikem nových států, které byly (a mnohdy ještě jsou) oproti průmyslově vyspělým státům velmi zaostalé. V boji za snížení těchto diferencí jsou právě jednotlivými mezinárodními organizacemi vytvářeny programy zahraniční pomoci. Mezi organizace, kterým bude věnován bližší pohled, patří Organizace spojených národů a její specializované agentury, Světová banka, Mezinárodní měnový fond a v neposlední řadě Evropská unie, Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj či Světová obchodní organizace.

3.1. *Organizace spojených národů*

Organizace spojených národů – OSN (United Nations – UN) oficiálně vznikla 24. října 1945. Její založení představoval podpis Charty OSN 51 zakládajícími státy, a to 26. června 1945. Charta OSN je ustavujícím dokumentem, který stanovuje práva a povinnosti členských států. Na jejím základě jsou také stanoveny orgány OSN a postupy jejího fungování. Z hlediska organizační struktury má organizace šest základních orgánů: Valné shromáždění, Radu bezpečnosti, Ekonomickou a sociální radu, Poručenskou radu, Mezinárodní soudní dvůr a Sekretariát OSN. Centrála těchto institucí je v New Yorku, s výjimkou Mezinárodního soudního dvora, který má sídlo v Haagu. Kromě těchto základních orgánů tvoří systém OSN ještě 15 speciálních agentur (např. FAO, ILO, UNESCO, WHO) a 24 programů a dalších orgánů - např. UNDP, UNICEF, UNFPA (UNIC Praha, 2010).

V současné době má OSN 192 členů. Všechny tyto státy přispívají do rozpočtu, z něž jsou financovány aktivity společenství. Za čtyři hlavní jsou považovány (UNIC Praha, 2010):

- udržovat mír ve světě,
- rozvíjet přátelské vztahy mezi národy,
- spolupracovat na zlepšování životních podmínek chudých, odstraňování hladu, nemocí a ngramotnosti, a při podpoře respektu k právům a svobodě druhých,
- působit jako platforma pomáhající státům v dosahování těchto cílů.

3.1.1. Rozvojový program OSN

Rozvojový program OSN (United Nations Development Programme – UNDP) je jednou ze speciálních institucí Organizace spojených národů. Byl založen v roce 1966 a dnes působí ve 166 zemích na celém světě. Hlavním úkolem UNDP je podpora při řešení globálních i lokálních rozvojových problémů. Řídícím orgánem instituce je výkonná rada složená z 36 členů, kteří jsou zástupci vyspělých i rozvojových zemí (UNIC Praha, 2005a). Rozvojový program především poskytuje poradenství v oblasti rozvoje, pomáhá budovat investice nutné pro ekonomický růst a podílí se na řešení takových problémů, jako je zavádění demokracie, boj proti chudobě, ochrana životního prostředí, obnova hospodářství po ozbrojených konfliktech a živelných katastrofách, boj proti šíření AIDS apod. (Majerová, 2008).

UNDP každoročně vydává Zprávu o lidském rozvoji (Human Development Report – HDR), ve které se snaží zachytit změny v kvalitě lidského života. Ročenky jsou plné statistických údajů, které jsou poté zpracovány v nejrůznějších indexech (těm se věnuje další kapitola). Zároveň se každý rok zpráva zabývá aktuálním celosvětovým tématem – např. v roce 1992 se zabývala globálními rozměry lidského rozvoje, rok 1999 se zabýval globalizací, ročenka nesla podtitul „Globalizace s lidskou tváří“ apod. V roce 2010 vydala UNDP svou výroční dvacátou Zprávu s názvem „Skutečné bohatství národů: cesty k lidskému rozvoji“.

3.1.2. Rozvojové cíle tisíciletí

Rozvojový program OSN je také hlavním koordinátorem aktivit přispívajících ke splnění Rozvojových cílů tisíciletí (Millennium Development Goals – MDGs), které v současnosti představují největší rozvojový program na světě zahrnující 8 cílů. Tyto cíle si v roce 2000 vytyčili představitelé států světa a zavázali se k jejich splnění do roku 2015 (United Nations, 2010):

- odstranit extrémní chudobu a hlad,
- zpřístupnit základní vzdělání pro všechny,
- prosazovat rovnost pohlaví a posílit rovnost žen,

- omezit dětskou úmrtnost,
- zlepšit zdraví matek,
- bojovat proti HIV/AIDS, malárii a jiným nemocem,
- zajistit trvalou udržitelnost životního prostředí,
- vytvořit globální partnerství pro rozvoj.

Dále MDGs obsahují osmnáct dílčích úkolů a více než čtyřicet ukazatelů (úplný přehled cílů a dílčích úkolů je uveden v příloze č. 4).

Zda budou Rozvojové cíle tisíciletí splněny či nikoliv je stále otázkou, která bude zodpovězena pravděpodobně až v roce 2015. Přesto ale generální tajemník OSN Ban Ki-moon věří, že jsou tyto cíle splnitelné. Prohlásil to v předmluvě výroční zprávy The Millennium Development Goals Report 2010 vydanou OSN (United Nations, 2010). Tato zpráva byla vytvořena jako základ pro summit OSN, který se konal v září 2010 v New Yorku a který hodnotil dosavadní úspěchy a neúspěchy v dosahování cílů tisíciletí. Přestože se podařilo dosáhnout jistých úspěchů, upozorňuje zpráva na nedostatečné plnění u většiny cílů. Podle výroční zprávy bylo dosaženo následujících úspěchů (United Nations, 2010):

V prvním cíli „Odstranit extrémní chudobu a hlad“ byl snížen podíl lidí žijících v rozvojových regionech za méně než 1,25 USD na den ze 46 na 27 %. V absolutních číslech to znamená snížení z 1,8 mld. lidí v roce 1990 na 1,4 mld. lidí v roce 2005. K tomuto snížení velkou měrou napomohla zlepšující se situace nejchudších v Číně, jižní a jihovýchodní Asii. Další z úkolů prvního cíle, snaha o snižování počtu hladovějících byla velmi významně ohrožena především kvůli strmému růstu cen potravin v roce 2008 a poté v roce 2009 poklesem příjmů.

Druhý rozvojový cíl „Zajistit základní vzdělání pro všechny“ má za úkol zajistit, aby do roku 2015 všechny děti – dívky i chlapci – byly schopné absolvovat základní školu v plném rozsahu. V tomto cíli došlo k velkému pokroku, a to zejména na africkém kontinentu. V rozvojových zemích se již zápis pohybuje kolem 89 %. Přesto je bohužel tempo tohoto pokroku nedostatečné na to, aby do roku 2015 všechny dívky a chlapci úspěšně dokončili základní vzdělání. Pro splnění cíle je nejdůležitější zajištění dostatku učitelů a učeben.

S druhým cílem velmi úzce souvisí také cíl třetí „Prosazování rovnosti pohlaví a posilování postavení žen“. Bez splnění tohoto cíle nebude nikdy možné dosáhnout plného úspěchu v cíli druhém. Dle výroční zprávy se ale daří rovnost posilovat. Např. v roce 2008 byl u zápisu do školy poměr dívek a chlapců 96 dívek na 100 chlapců v základním školství a 95 dívek na 100 chlapců ve středním školství. Zatímco v roce 1999 byly tyto poměry 91:100 a 88:100.

Další tři cíle se snaží o zlepšení zdravotního stavu lidí:

- Cíl 4: Snížit dětskou úmrtnost,
- Cíl 5: Zlepšit zdraví matek,
- Cíl 6: Boj proti HIV/AIDS, malárii a dalším chorobám.

Ve snižování dětské úmrtnosti bylo dosaženo velkého pokroku. Míru úmrtnosti dětí do pěti let se podařilo snížit o 28 %. Ze sto mrtvých na 1000 živě narozených v roce 1990 klesl počet na 72 v roce 2008. Globálně se počet úmrtí ve věku do pěti let snížil z 12,5 milionu v roce 1990 na 8,8 milionu v roce 2008.

U pátého cíle je velmi náročné už samotné měření. Základním údajem je zde mateřská úmrtnost, tedy úmrtí následkem komplikace v těhotenství nebo smrt při porodu. Statistiky jsou založeny na základě odhadů Světové zdravotnické organizace (WHO), Dětského fondu Organizace spojených národů (UNICEF), Populačního fondu OSN (UNFPA) a Světové banky (WB). Nicméně snížení mateřské úmrtnosti se zatím neblíží takové hranici, aby mohlo být cíle v roce 2015 dosaženo. Pokrokem v této oblasti je zvýšení počtů kvalifikované zdravotní pomoci při porodu, která vzrostla z 53 % v roce 1990 na 63 % v roce 2008.

Dle nejnovějších údajů bylo u šíření HIV dosaženo vrcholu v roce 1996, kdy se nově nakazilo 3,5 milionu lidí. Do roku 2008 tento počet klesl asi na 2,7 milionu nakažených. Co se týče úmrtnosti na AIDS, ta jak se zdá dosáhla vrcholu v roce 2004, kdy bylo zaznamenáno 2,2 milionu úmrtí. Do roku 2008 toto číslo kleslo na dva miliony, přesto je ale HIV nejzákeřnější infekční nemocí.

Cíl č. 7 má zajistit trvalou udržitelnost životního prostředí, přičemž třetím úkolem tohoto cíle je snížení podílu lidí, kteří nemají trvalý přístup k nezávadné pitné vodě a základní hygieně na polovinu. Odhady říkají, že je možné, aby v roce 2015 mělo přístup k pitné vodě 90 % lidské populace, horší je to ale s přístupem k základní hygieně. V letech 1990 – 2006 se počet takto postižených lidí snížil pouze o 8 %. Aby bylo tohoto cíle dosaženo, musel by být zajištěn přístup k základní hygieně pro 173 milionů lidí ročně, což by celkově vyšlo na 11,3 mld. USD (UNWATER, 2010).

Pro osmý cíl byla dle výroční zprávy významnou zkouškou nedávná ekonomická krize. Ale i přes snížení příjmů z exportu nadále pokračovala pomoc rozvojovým zemím, např. v dalším snižování či odpouštění dluhů. Oficiální rozvojová pomoc ODA dokonce v roce 2009 poskytla o 0,7 procenta vyšší finanční pomoc než v roce předcházejícím. Zpráva ale upozorňuje, že pokud bude porovnána výše pomoci v roce 2009, tedy 119,6 milionu USD s výší pomoci v roce 2008 měřené v současné hodnotě dolaru, došlo k poklesu o více než 2 %.

3.1.3. Organizace OSN pro výživu a zemědělství

Organizace OSN pro výživu a zemědělství (Food and Agriculture Organization of United Nations – FAO) byla založena 16. října 1945 na konferenci v Quebecu a den jejího založení je každoročně oslavován jako Mezinárodní den výživy. Jak vyplývá z názvu, FAO je organizací, jejíž hlavním úsilím je zmírňování hladu a chudoby. Pomoc je soustředěna především na modernizaci a zlepšení zemědělství, lesnictví, rybolovu a zajištění přístupu k pitné vodě. Vůči členským zemím vystupuje jako neutrální fórum, kde si jsou všechny země rovnocennými partnery a mohou tak bez problému vést debaty či uzavírat dohody, vedoucí ke zlepšení situace v oblasti zemědělství a výživy. Rozvojová pomoc je poskytována prostřednictvím zvláštních projektů, na které je ročně vynaloženo více než 300 milionů USD. Kromě finanční pomoci je FAO orgánem šířícím informace a vzdělání, pomáhá tak rozvojovým zemím zvyšovat produktivitu v zemědělství a zajistit tak jejich samostatnost a soběstačnost. Největší pozornost organizace je věnována venkovským oblastem, ve kterých žije 70 % všech lidí sužovaných chudobou a hladem. Z organizačního hlediska je řídicím orgánem rada, která má 49 členů a plní funkci správního orgánu. Celkově má FAO přibližně 3700 zaměstnanců a hospodaří s rozpočtem 651,8 milionu USD ročně (údaje za období 2002-2003). (FAO, 2011; UNIC Praha, 2005c).

Hlavními oblastmi pomoci jsou (FAO, 2011):

- Dostupnost informací – zde vystupuje FAO jako síť znalostí. Shromažďuje, analyzuje a zveřejňuje informace, které pomáhají rozvoji. Publikuje své výsledky na internetových stránkách, vydává stovky zpráv, bulletiny, knihy, distribuuje několik časopisů, bývá hostem několika desítek elektronických fór ročně.
- Sdílení odborných znalostí – ty jsou poskytovány rozvojovým zemím zejména při navrhování zemědělské politiky, vytváření účinných právních předpisů a národních strategií, které by napomohly k dosažení stanovených cílů v boji s hladem.
- Poskytování prostředí k diskuzím – ať již v italském sídle nebo v kancelářích po celém světě, umožňuje neutrální fóra k zodpovězení nejrůznějších otázek týkajících se zemědělství. Zároveň také řídí konferenci členských států, která se schází jednou za dva roky.
- Šíření poznatků – ty jsou získávány z tisíců projektů realizovaných po celém světě.

Aktuálním příkladem jednoho z projektů může být „The 1billionhungry project“, který odstartoval v květnu roku 2010. Jedná se o petici proti hladu, kterou za prvních šest měsíců podepsalo více než 3 miliony lidí. Petici je možno podepsat i on-line, šíří se pomocí internetu, televize a sociálních sítí. Hlavní motto celé akce: *„1 000 000 000 people live in chronic hunger and I'm mad as hell“* má zdůraznit rozhořčení nad tím, že v dnešní době stále 1 miliarda lidí trpí hladem, i přesto, že je na světě produkován dostatek potravin pro všechny. Petice má prostřednictvím Organizace spojených národů apelovat na vlády dotčených států, aby učinily kroky k eliminaci hladu (FAO, 2011).

3.1.4. Světová zdravotnická organizace

Datem vzniku Světové zdravotnické organizace (World Health Organization – WHO) je 7. duben 1948 a stejně jako se v den vzniku FAO slaví Mezinárodní den výživy, tak je právě sedmý duben oslavován jako Světový den zdraví. Cílem činnosti organizace je dosažení co nejlepšího zdraví pro všechny, čehož se snaží dosáhnout především prostřednictvím poskytování technické pomoci v oblasti zdravotnictví a realizací programů na potlačení některých nemocí.

Mezi hlavní cíle Světové zdravotnické organizace patří především:

- omezování nemocnosti a s tím souvisejícího postižení a úmrtnosti v těch nejchudších skupinách lidské populace,
- podpora dodržování zdravé životosprávy, jelikož prevence je vždy méně náročná než následná zdravotní péče;
- pomoc při vytváření a rozvoji efektivních a finančně únosných zdravotnických systémů,
- snaha o začleňování zdravotnických problémů do rozvojových, sociálních, ekonomických a ekologických strategií,
- rozvoj institucionálního zázemí.

WHO má své ústředí v Ženevě a její kanceláře jsou umístěny ve 134 zemích po celém světě. Právě v Ženevě se každý rok, zpravidla v květnu, scházejí delegace ze všech 193 členských států. V čele organizace stojí generální ředitel, který je volen Výkonnou radou. Ta má 34 členů, kteří mají technickou kvalifikaci v oblasti zdraví. Řídícím orgánem je Světové zdravotnické shromáždění, které je tvořeno ze zástupců jednotlivých členských zemí. Světová zdravotnická organizace má v současnosti kolem 8 tisíc zaměstnanců – především zdravotní a jiné experty a podpůrný personál. V letech 2004 – 2005 představoval řádný rozpočet organizace asi 880 milionů USD (UNIC Praha, 2005d; WHO, 2011).

3.2. Skupina světové banky

Skupina světové banky neboli Světová banka (World Bank – WB) byla založena za účelem pomoci při obnově zemí postižených druhou světovou válkou. V současné době je cílem světové banky snížit výskyt chudoby ve světě, o což se snaží podporou udržitelného ekonomického růstu.

Tak zvanou skupinu tvoří tyto banky a finanční instituce (UNIC Praha, 2005a):

Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj (IBRD, 1945) – poskytuje finanční, technickou a odbornou pomoc. Zaměřuje se především na dlouhodobé projekty – pomáhá budovat školy, zdravotnická zařízení, rozvádět pitnou vodu a elektřinu, bojovat proti nemocem a chránit

životní prostředí. IBRD má světový rating AAA a většinu svých zdrojů získává prodejem dluhopisů a obligací na světových finančních trzích. V roce 2003 bylo na 99 rozvojových projektů ve 37 zemích poskytnuto 11,2 miliardy USD.

Mezinárodní asociace pro rozvoj (IDA, 1960) – poskytuje půjčky především nejchudším zemím, které by jinak finanční podporu nezískaly, jelikož jsou pro finanční trh nedůvěřivé a ani by nebyly schopné splácet tržní úroky. Úvěry IDA jsou v podstatě bezúročné půjčky se splatností 35 – 40 let a možností desetiletého odkladu splácení, které poskytuje převážně 40 nejbohatších zemí světa. IDA v roce 2003 poskytla celkem 7,3 miliardy dolarů na 141 projektů v 55 nejchudších zemích světa. Mezinárodní asociace pro rozvoj je největším zdrojem bezúročných půjček na světě.

Mezinárodní finanční korporace (IFC, 1956) – jelikož pravidla Světové banky umožňují půjčování pouze vládám členských států, byla zřízena přidružená organizace IFC, která je oprávněna poskytovat půjčky přímo v soukromém sektoru. Jejím hlavním úkolem je stimulace a mobilizace soukromých investic v rozvojovém světě. V roce 2003 poskytla půjčky 204 společnostem v 64 zemích ve výši 3,9 miliardy dolarů.

Multilaterální agentura pro investiční záruky (MIGA, 1988) – je také přidruženou organizací a její úlohou je ochrana (garance) zahraničních investorů v rozvojových zemích před neobchodními riziky (války, nepokoje, měnová rizika či znárodnění). Od svého vzniku v roce 1988 vydala MIGA garance za celkem 12,4 miliardy dolarů (cca 650 garancí) – z toho v roce 2003 1,4 miliardy USD. Jejím hlavním úkolem je podpora přílivu kapitálu do rozvojových zemí.

Mezinárodní centrum pro řešení investičních sporů (ICSID, 1966) – napomáhá při řešení investičních sporů mezi vládami a soukromými zahraničními investory. Spory jsou řešeny v arbitrážích a smírčích řízeních.

Vedle již zmíněných organizací Světové banky hrají významnou roli také *regionální rozvojové banky*, které se vždy orientují na daný region a snaží se zaměřit na regionální specifika.

Ačkoli je Světová banka jednou z mezinárodních organizací, která se snaží o ekonomický a sociální rozvoj v chudých zemích, snesla se na její činnost také kritika a to například od Meltzerovy komise. Tuto komisi ustanovil v roce 1998 americký Kongres za účelem analyzovat efektivnost sedmi mezinárodních organizací. Jak uvádí Antošová (2007), dle výsledků komise mezi hlavní nedostatky Světové banky patří např.:

- Překrývání činnosti Světové banky a rozvojových bank, namísto jejich vzájemného doplňování.
- Namísto půjček pro země, které nemohou získat finanční prostředky od soukromých investorů, podporuje WB země, které mají snadný přístup na kapitálové trhy, příkladem může být Čína, Argentina, Rusko, Mexiko, Indonésie, Brazílie, Indie.
- Terčem kritiky jsou záruky vlád na půjčky od Světové banky. Ty samé záruky by mohly být nabídnuty místo WB soukromým investorům.
- Výše finanční pomoci je nyní pro všechny země stejná, dle komise by ale měla být regulována dle příjmů každé země. Např. ekonomikám s příjmem vyšším než 4 000 USD na obyvatele by mělo být poskytování pomoci zastavováno a od 2 500 USD by měla být rozvojová pomoc limitována. S tím také souvisí návrh přeměny půjček na granty. Tím pádem by země, které nemají přístup na kapitálové trhy, získávaly granty např. ve výši až 90 % nákladů projektu.
- Problémem je také finální alokace pomoci. Peníze se často nedostanou k těm, kteří je potřebují, ale zůstanou zkorumpovaným představitelům země, jejichž prioritami často není lidský rozvoj. Komise proto navrhuje vyplácení pomoci až po realizaci daného projektu.

3.3.   *Mezinárodní měnový fond*

Mezinárodní měnový fond (International Monetary Fund – IMF) byl stejně jako IBRD založen v roce 1944 na konferenci v Breton Woods. Mezinárodní měnový fond je také jednou ze specializovaných agentur OSN, jejíž hlavní úlohou je poskytování dočasných úvěrů členským státům s nepříznivým stavem platební bilance. Za poskytnuté prostředky se země zavazují provést reformy, které mají odstranit problémy, kvůli kterým se dostala do finančních potíží.

Mezi další funkce fondu patří (UNIC, 2005a):

- „podpora a usnadňování mezinárodní měnové spolupráce,
- podpora stability směnných kurzů a řádné peněžní výměny,
- pomoc při vytváření mnohostranného systému plateb a odstraňování restrikcí zahraniční směny,
- pomoc v odstraňování nevyváženého stavu platební bilance států prostřednictvím krátkodobé finanční podpory.“

Mezinárodní měnový fond nejčastěji poskytuje svou pomoc zemím s ohroženou platební bilancí a těm, které nejsou schopny splácet své dluhy. Mezi hlavní činnosti, které IMF v rámci této pomoci podniká, jsou především:

- *Záložní dohody* neboli tzv. „pohotovostní půjčky“. Jsou určeny na překonání krátkodobé platební neschopnosti. Tomu také odpovídá splatnost zapůjčených prostředků, která je maximálně pět let.
- *Prodloužené úvěry* jsou určeny na krytí střednědobých potíží s platební bilancí. V tomto případě je splatnost úvěru nastavena na 10 let.
- *Facilita pro snížení chudoby a na podporu růstu* – jak již napovídá název, jedná se o nástroj určený na snižování chudoby určený pro země s nízkými příjmy. Úvěry jsou úročeny 0,5 % a země mohou začít splácet s odkladem pět a půl roku. Splatnost je nastavena na 10 let od vyplacení peněz.
- *Kompenzační finanční facilita* – speciální nástroj pro podporu zemí, které se náhle dostanou do potíží způsobených exportním schodkem nebo mají-li mimořádné náklady na dovoz obilovin.
- *Nouzové úvěrové linky* jsou určeny zemím, které se dlouhodobě nepotýkají se závaznými potížemi. Finanční prostředky z toho nástroje jsou určeny na půjčky v případě vypuknutí nenadálé krize.
- *Dodatečná rezervní facilita* je používána v případě mimořádných potíží v platební bilanci, které vznikly z náhlé ztráty důvěryhodnosti trhu. Finanční prostředky jsou poskytována na velmi krátké období, zpětný odkup je očekáván do roku až roku a půl.

Řídícím orgánem IMF je Rada guvernérů, která se schází jednou ročně a je složena ze zástupců jednotlivých členských zemí (187, květen 2011). Dalšími orgány jsou Výkonná rada a Mezinárodní měnový a finanční výbor. Kromě jiných vydává IMF jednou ročně publikace *World Economic Outlook* a *Global Financial Stability Report* (UNIC, 2005a).

3.4. *Evropská unie*

Evropská unie poskytuje až 55 % veškerých prostředků na rozvojovou pomoc a je také nejvýznamnějším hospodářským a obchodním partnerem rozvojových zemí – EU je tedy celosvětově největším poskytovatelem rozvojové pomoci.

Počátky rozvojové pomoci Evropské unie představují tzv. Loménské dohody - multilaterální dohody o obchodu a rozvoji mezi EU (ES) a sedmdesáti státy ACP (Afrika, Karibik, Pacifik). Hlavním cílem těchto dohod bylo dosažení dlouhodobého rozvoje zainteresovaných rozvojových zemí pomocí otevření evropského trhu pro nejdůležitější exportní komodity daných zemí (Majerová, 2008):

- *Loménská dohoda I* – v roce 1975 ji podepsalo 9 členů EHS a 46 (později 58) rozvojových zemí ACP, tedy bývalými britskými, belgickými, nizozemskými a francouzskými koloniemi. Dohoda zajišťovala otevření evropského trhu pro hlavní zemědělské a surovinové produkty ze zemí ACP. Jednalo se o jakýsi stabilizační mechanismus, který měl sledovat případný pokles cen nejdůležitějších exportních položek země na trhu. Poklesla-li v tomto případě cena zemědělských nebo surovinových produktů o 5 % (ve srovnání s předchozím rokem), bylo možné poskytnout zemi úvěr s výhodnými podmínkami. Tento pokles měl zachytit systém s názvem STABEX.
- *Loménská dohoda II* – byla podepsána o čtyři roky později a v tomto případě se jednalo o stabilizační mechanismus v oblasti nerostných surovin (bauxit, měď, cín apod.). U této dohody nebyla pomoc vázána na snížení ceny komodity, ale na pokles exportu, a to o 10 % (podmínkou ale bylo, aby daná komodita tvořila alespoň 15 % celkového vývozu země). Zde zmíněný stabilizační mechanismus byl uveden pod názvem SYSMIN.
- *Loménská dohoda III* – pochází z roku 1984 a její platnost byla stanovena na pět let. Od původních dvou dohod se příliš neliší, avšak po skončení se nedočkala mnoha úspěchů. Ke konci 80. let nebylo zaznamenáno zlepšení ekonomické či sociální situace ani v jedné zemi ACP.

- *Loménská dohoda IV* – poslední Loménská dohoda bezprostředně navazuje na třetí a vzniká tedy v roce 1989, je považována za nejpropracovanější a její platnost byla stanovena na nejdelší dobu – deset let. Stejně jako první tři dohody se i tato zabývá především ekonomickým rozvojem, avšak prvně se objevuje propojení ekonomických cílů a udržování životního prostředí či dodržování lidských práv. Avšak ani tato dohoda nedosáhla příliš velkých úspěchů. Hlavní příčinou byl především nepříznivý vývoj cen zemědělských komodit na světových trzích. V reakci na tato dění byla v roce 1995 podepsána tzv. revidovaná Loménská dohoda IV, která rozšiřuje jednání mezi zeměmi ACP a EU o politický dialog.

Na Loménské dohody navazuje Dohoda z Cotonou (Cotonu), která byla uzavřena v roce 2000 (v platnost vstoupila v roce 2003) s platností dokonce dvacet let, která představuje další pokrok v rozvojové politice Evropské unie. Dohoda byla podepsána mezi státy EU a 77 zeměmi ACP a pokračuje v posilování politického dialogu z poslední Loménské dohody. Nově se zabývá např. úlohou soukromého sektoru a alokací finančních prostředků. Hlavní změnou měl být nový systém obchodních dohod, které měly být založeny na recipročním principu. Avšak tyto dohody nebyly v souladu s pravidly Světové obchodní organizace, a tak mohly platit pouze do roku 2007.

Do podpisu Maastrichtské smlouvy v roce 1992 byla rozvojová pomoc součástí obchodní nebo asociační politiky. Smlouva o EU nově definuje tři základní principy rozvojové politiky EU založené na tzv. třech „C“ (Euroskop – Bydžovská, 2011):

- Koordinace (co-ordination) – má zajistit spolupráci všech zúčastněných
- Koherence (coherence) – snaha zabránit v ovlivňování rozvojové politiky politikami ostatními (nejčastěji obchodní, zemědělskou). Koherence má sladit cíle ostatních politik s tou rozvojovou.
- Komplementarita (complementarity) – rozvojová politika EU by měla doplňovat politiky členských států.

Legislativní zakotvení rozvojové spolupráce bylo upraveno se vstupem v platnost Lisabonské smlouvy. Rozvojovou spolupráci nyní upravuje Smlouva o fungování Evropské unie (SFEU) v článcích 208 – 211 (bývalé články 177 – 181 Smlouvy o EU). Rozvojová politika Evropské unie zůstává jako před přijetím Lisabonské smlouvy tzv. sdílenou politikou

mezi EU a členskými státy. Všechny kroky vedoucí k provádění rozvojové spolupráce musí projít tzv. spolurozhodovacím postupem Evropského parlamentu a Rady (MZV ČR, 2010).

Cíle rozvojové politiky EU byly stanoveny v dokumentu s názvem *Evropský konsenzus o rozvoji*, který představuje společné prohlášení hned tří institucí EU – Evropské rady, Evropské komise a Evropského parlamentu. Hned v prvním odstavci tohoto dokumentu je uvedeno, že nebylo nikdy více potřeba vymýcení chudoby a udržitelného rozvoje jako nyní v současném propojeném a globalizovaném světě. Tento úvod zároveň představuje jeden z hlavních cílů, které si EU v rámci rozvojové pomoci vytyčila, a to vymýcení chudoby – tedy jeden z Rozvojových cílů tisíciletí, k jejichž plnění je EU také přihlášena. Vedle již zmíněného boje s chudobou, patří k hlavním cílům (Euroskop – Bydžovská, 2011):

- „Koordinace obchodní a rozvojové politiky,
- regionální integrace a spolupráce,
- podpora makroekonomické politiky,
- zlepšení přístupu k sociálním službám, dopravě, bezpečnosti potravin a rekonstrukci institucionální struktury rozvojových států.“

Rozvojová spolupráce EU je financována z rozpočtu Evropské unie a z tzv. Evropského rozvojového fondu (EDF – European Development Fund), který stojí mimo rozpočet EU a je tvořen přímými příspěvky členských zemí. Tento fond vznikl na základě Římských smluv z roku 1957 a první EDF fungoval v období 1959 – 1964. Od roku 2008 funguje již desátý EDF, který byl vytvořen na základě revidované zprávy z Cotonu a jeho existence je plánována do roku 2013. Každý EDF je zpravidla tvořen na pětileté období, čímž kopíruje platnost dohody, na základě které je tvořen (ať už se jedná o cotonské či loménské dohody). Avšak i zde je možno najít výjimky, např. devátý Evropský rozvojový fond byl vytvořen na sedmileté období (2000 – 2007). Dle Evropského konsenzu o rozvoji (The European Consensus on Development, 2006) je cílem dosáhnout do roku 2015 ročních příspěvků ve výši 0,7 % HDP každé členské země. V rámci aktuálního desátého EDF je k dispozici částka 22,682 mld. EUR, devátý fond disponoval částkou 13,5 mld. EUR + 9,9 mld. EUR, které představovaly nevyčerpanou částku z minulých EDF.

Na období 2008 – 2013 je plánováno následující rozdělení finanční pomoci ze zmíněného fondu (Europa, 2007):

- 21,966 mld. EUR je určena zemím ACP,
- 286 milionů EUR připadá na zámořské země a území neboli tzv. OCT (Overseas countries and territories),
- zbylých 430 milionů EUR připadá Evropské komisi na výdaje na podporu plánování a provádění EDF.

Z pohledu institucionálního zajištění rozvojové spolupráce EU jsou hlavními představiteli Evropská komise s řadou generálních ředitelství, Evropský parlament a Rada EU. Činnost každé instituce má svá specifika a tak budou nyní blíže jednotlivé instituce z pohledu provádění rozvojové spolupráce představeny:

Evropská komise – má na starosti legislativní otázky při provádění rozvojové spolupráce. V rámci Komise jsou vytvořeny následující instituce (Euroskop – Bydžovská, 2011):

- Generální ředitelství pro rozvoj – je zodpovědné za vztahy mezi EU a rozvojovými zeměmi (např. země ACP, OCT, Africkou unií či zeměmi subsaharské Afriky).
- Generální ředitelství pro vnější vztahy – jeho role spočívá v udržování vztahů mezi EU a mezinárodními organizacemi (např. OSN, OBSE) a zeměmi Blízké východu, Latinské Ameriky a dalšími.
- Generální ředitelství pro obchod – zasazuje se o rozvoj zahraničního obchodu chudých zemí a to především díky otevření evropského trhu vůči komoditám z těchto zemí.
- Úřad pro humanitární pomoc (ECHO) - The Humanitarian Aid department of the European Commission byl založen v roce 1992 za účelem pomoci při mimořádných událostech a katastrofách, které se staly mimo území Evropské unie. Ročně ECHO poskytne pomoc 18 milionům lidí a jeho rozpočet činí přibližně 700 milionů EUR na každý rok.
- EuropeAid – jeho pomoc je založena na rozdělování finančních prostředků tam, kde je jich potřeba. Před poskytnutím pomoci je zpracována důkladná analýza a zároveň jsou prováděny kontroly a pravidelný monitoring pro ověření, zda jsou poskytnuté finanční prostředky využívány efektivně. EuropeAid vznikl v roce 2001 a každoročně poskytuje na financování projektů kolem devíti miliard EUR.

Evropský parlament – spravuje v rámci rozvojové spolupráce Výbor pro rozvoj a spolupráci. Tento Výbor se zabývá vztahy Evropské unie s rozvojovým světem. Hlavními prostředky při rozvoji spolupráce EU především se zeměmi Afriky a ACP je politický dialog s rozvojovými zeměmi, podpora demokratických hodnot a pomoc s dohodami o spolupráci.

Rada EU – Rada přijímá společně s Evropským parlamentem návrhy Komise ohledně rozvojové pomoci. Od vstupu Lisabonské smlouvy v platnost probíhají jednání o rozvojových otázkách na zasedáních Rady pro zahraniční věci.

Evropská investiční banka (EIB) – důležitým partnerem v pomoci rozvojovým zemím je také EIB a to především díky poskytování úvěrů s výhodnými podmínkami tvořenými speciálně pro potřeby chudých zemí.

3.5. OECD / Výbor pro rozvojovou pomoc

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD) sdružující ekonomicky nejrozvinutější státy světa se také věnuje rozvojové spolupráci. Speciálně pro tento účel byl zřízen Výbor pro rozvojovou pomoc (Development Assistance Committee – DAC), a to již při založení samotného OECD v roce 1961. V současné době (únor 2011) má OECD 34 členů, z nichž 22 (EU-15, Norsko, Švýcarsko, USA, Kanada, Japonsko, Austrálie, Nový Zéland) je členy Výboru pro rozvojovou pomoc. Dále má DAC i tzv. samostatného dárce, kterým je Evropská komise a součástí jsou také organizace s pozorovatelským statutem – Světová banka, Mezinárodní měnový fond a Rozvojový program OSN. DAC poskytuje svou pomoc prostřednictvím dialogu mezi jednotlivými dárci, dalšími mezinárodními organizacemi a rozvojovými zeměmi a hodnotí, jak nejlépe rozvojovou pomoc realizovat. Z pohledu výše prostředků jsou největšími poskytovateli pomoci (údaje za rok 2009; *OECD.StatExtracts*, 2011):

- USA – 28,8 mld. USD
- Instituce EU – 13,5 mld. USD
- Francie – 12,6 mld. USD
- Německo – 12 mld. USD
- Velká Británie – 11,5 mld. USD

I když se mohou zdát objemy pomoci vysoké, země se v roce 1980 zavázaly věnovat pro účely ODA 0,7 % HDP. Tento objem však z dlouhodobého hlediska plní jen málo států a v současné době je průměr asi 0,47 % HDP.

Rozvojová pomoc poskytovaná prostřednictvím DAC se nazývá ODA (Official Development Assistance). Tato pomoc je rozdělena mezi více jak 130 rozvojových zemí, přičemž rozdělení zdrojů do jednotlivých regionů je následující (Majerová, 2008):

- 40 % Afrika
- 22 % Asie a Latinská Amerika
- 6,6 % Evropa
- 5,4 % západní Asie

Tyto zdroje by měly splňovat jistá kritéria, aby mohly být označeny za rozvojovou pomoc. Mezi hlavní kritéria, jak uvádí Adamcová a kol. (2009) patří:

- pomoc je poskytována oficiálními místy – např. vládami států,
- cílem je podpora ekonomického rozvoje,
- zdroje nemají komerční charakter a 25 % z nich tvoří granty,
- zdroje jsou poskytovány pouze zemím uvedeným v seznamu DAC.

ODA však nezahrnuje pouze finanční pomoc v podobě grantů či půjček, ale také technickou spolupráci a odpouštění dluhů.

3.6. Světová obchodní organizace

Světová obchodní organizace (World Trade Organization - WTO) byla založena v roce 1955 jako nástupce Všeobecné dohody o clech a o obchodu (GATT). Tato organizace je mezi všemi unikátní, jelikož se jako jediná zabývá pravidly globálního obchodu mezi státy. Přesto, že je jejím hlavním úkolem podpora fungování mezinárodního obchodu a urovnávání sporů mezi vládami, je také nepřehlédnutelným poskytovatelem rozvojové pomoci. K tomu také přispívá fakt, že dvě třetiny z jejích členů (k únoru 2011 je jich 153) tvoří rozvojové země (MZV ČR, 2011a).

Příkladem této pomoci může být Rozvojová agenda z Doha (Doha Development Agenda — DDA), která byla zahájena na čtvrté ministerské konferenci WTO v katarském hlavním městě Dauhá v listopadu 2001. Jedná se o 21 vymezených bodů, o kterých se mělo jednat. Veškerá jednání měla být ukončena k 1. lednu 2005 s tím, že na všechna problémová témata budou nalezeny způsoby řešení. Mezi vymezené body patří např. implementace závazků, zemědělství, služby, průmyslové výrobky, duševní vlastnictví, nejméně rozvinuté země (LDCs), speciální a diferencovaný přístup, atd. V září roku 2003 bylo v rámci páté ministerské konference v mexickém Cancúnu věnováno jednání jakémusi sumáři dosavadních jednání v rámci agendy z Doha. Již na tomto setkání bylo jisté, že nebudou všechny body projednány ve shodě a proto bylo závěrečné datum posunuto na rok 2006. Avšak ani v tomto roce nebyla agenda ukončena. Jednání pokračovala i v roce 2008 a po sedmé ministerské konferenci konané v roce 2009 v Ženevě usilovala G20 o uzavření agendy z Doha v roce 2010. Přesto ani v tomto roce k uzavření nedošlo a jednání probíhají dále (WTO, 2011).

3.7. Indexy sloužící k měření lidského rozvoje

Aby bylo možné porovnávat kvalitu lidského života a rozvoj v zemi, je nutné určit, podle jakých parametrů bude toto porovnání prováděno. Bude-li ke srovnání použit základní příjmový ukazatel HDP, bude možno třídit země dle jejich ekonomického růstu, ale jak již bylo poukázáno, ne vždy znamená ekonomická síla země kvalitní život pro její obyvatele. Proto bylo nutné vytvořit zcela nové indexy, které budou schopny pojmut více aspektů lidského života, a přesto bude jejich výsledkem jedno jediné číslo jako u HDP. Následující kapitoly přibližují nejznámější a nejvíce používané indexy umožňující měření kvality lidského života.

3.7.1. Index lidského rozvoje (HDI)

Index lidského rozvoje (Human Development Index – HDI) byl sestaven pro účely měření kvality lidského života, neboli tzv. human well-being. Jak již bylo uvedeno v kapitole 2.6, jsou pro lidský rozvoj nejdůležitější 3 dimenze: dlouhý a zdravý život, znalosti a slušná životní úroveň a právě je se snaží HDI vyjádřit.

Prvně byl index lidského rozvoje použit ve Zprávě o lidském rozvoji (Human Development Report – HDR) vydané Rozvojovým programem OSN v roce 1990. Od této doby je na základě HDI každoročně hodnocen rozvoj na celém světě (mapu světa dle HDI zobrazuje příloha č. 5). Za zakladatele indexu jsou považováni Amartya Sen⁷ a Mahbub ul Haq⁸. Tito dva ekonomové cítili, že chybí souhrnný ukazatel, který by byl schopen v jednom čísle vyjádřit lidský rozvoj. Jejich nový index ale nesměl být dle slov jednoho ze zakladatelů „slepý k sociálním aspektům lidského života, jako je HNP“ (Haq citováno in Syrovátka, 2008).

I když se zdá, že byly vybrány ty nejvhodnější ukazatele, mohou se objevit námitky, že není možné porovnávat země s různými kulturními či náboženskými odlišnostmi podle stejných parametrů, jelikož každá kultura může považovat za kvalitní velmi rozdílné způsoby života. Pravděpodobně nejlépe vystihují vybrané ukazatele kvalitu života západní kultury, která se v dnešním globalizovaném světě neustále rozšiřuje.

I když je index lidského rozvoje v současné době jediný, který dokáže vyjádřit tak složitý proces jakým je rozvoj v jednom jediném čísle, snáší se především na systém jeho výpočtu kritika. Nyní tedy bude uvedena struktura a názorný příklad výpočtu HDI. Na základě přiblížení indexu, bude poté věnován prostor pro zmíněnou kritiku.

Struktura výpočtu HDI

Jak již bylo uvedeno HDI zohledňuje tři základní dimenze lidského rozvoje (blíže jejich vztahy naznačuje obrázek 3.1). Z této podstaty vyplývá, že je index lidského rozvoje podílem tří dílčích indexů, a to:

- *Index délky života* – vychází z očekávané délky dožití při narození.
- *Index vzdělanosti* – tento index je specifický, jelikož zahrnuje poměr dvou ukazatelů. Jedná se o vážený index, jelikož je každému ukazateli, ze kterého je složen, přiřazena jiná váha. V tomto případě má gramotnost dospělých (v tomto případě všichni ve věku nad 15 let) váhu 2/3 a tzv. GER zbylou 1/3.

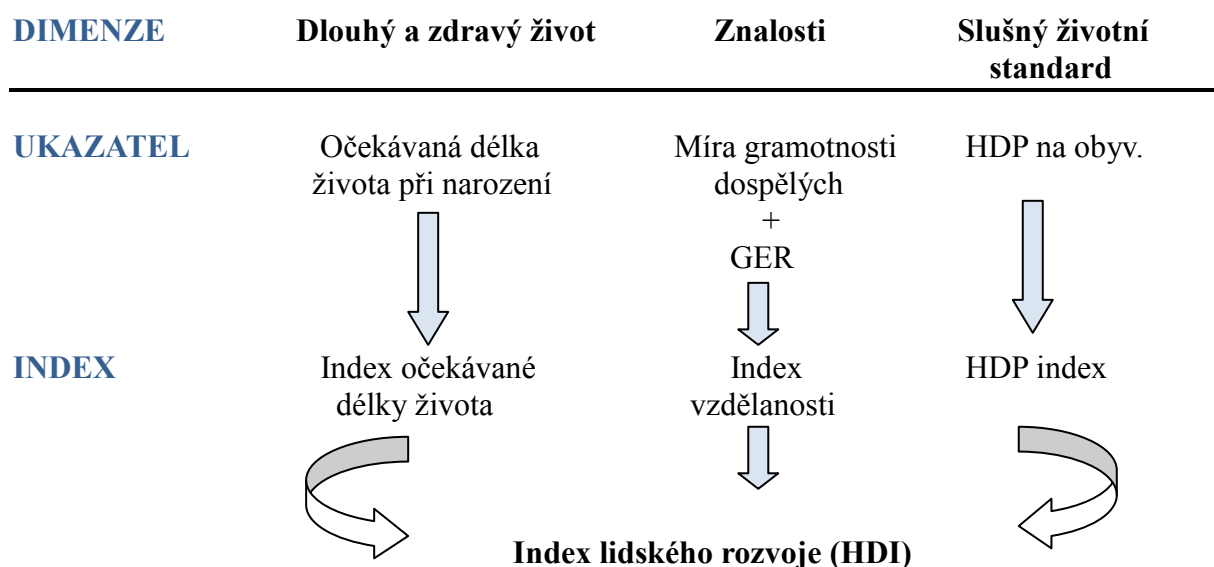
⁷ Amartya Kumar Sen (1933) – indický ekonom zabývající se teorií lidského rozvoje. V roce 1998 získal Nobelovu cenu za ekonomii.

⁸ Mahbub ul Haq (1934 – 1998) – pákistánský ekonom a ministr financí

GER neboli gross enrollment ratio představuje podíl všech lidí (dětí i dospělých), kteří jsou zapsaní na určitém stupni studia bez ohledu na jejich věk vůči celkovému počtu těch, kteří by dle svého věku měli příslušný stupeň studia navštěvovat. Tento dílčí index zohledňuje častou situaci v rozvojových zemích, kdy školy navštěvují děti, které již věkem neodpovídají danému stupni.

- *Index HDP* – zobrazuje HDP na obyvatele v USD přepočteného dle parity kupní síly (PPP).

Obrázek 3.1 – Schéma základních dimenzí indexu lidského rozvoje

Zdroj: UNDP, Human Development Report 2007/2008, 2007, str. 370, vlastní úprava

Pro každý z dílčích indexů jsou stanoveny minimální a maximální hodnoty (viz tabulka č. 3.1). Tyto hodnoty jsou v čase neměnné. V počátcích používání HDI byly minimální a maximální hodnoty všech čtyř ukazatelů každoročně upravovány dle jejich reálných hodnot ve světě. V roce 1993 ale UNDP rozhodl o užívání konstantních hodnot, aby byla zajištěna možnost porovnávání těchto hodnot v čase.

Tabulka 3.1 – Minimální a maximální hodnoty ukazatelů HDI

Ukazatel	Maximální hodnota	Minimální hodnota
Očekávaná délka života při narození	85 let	25 let
Míra gramotnosti dospělých	100 %	0 %
Hrubý podíl dětí zapsaných ve školách (GER)	100 %	0 %
HDP na obyvatele	40 000 PPP US\$	100 PPP US\$

Zdroj: UNDP, Human Development Report 2007/2008, 2007, vlastní úprava

Výpočet dílčího indexu HDI je tedy následující – vždy se započítává skutečná hodnota a oba stanovené limity:

$$\text{Dílčí index} = \frac{\text{skutečná hodnota} - \text{minimální hodnota}}{\text{maximální hodnota} - \text{minimální hodnota}} \dots\dots\dots(3.1)$$

Pouze u dílčího indexu HDP jsou pro jeho výpočet zapotřebí logaritmované hodnoty. Vychází se z předpokladu, že od určité výše příjmu už není jeho velikost kriticky důležitá. Vzorec tedy vypadá takto:

$$\text{Index HDP} = \frac{\log \text{skutečná hodnota} - \log \text{minimální hodnota}}{\log \text{maximální hodnota} - \log \text{minimální hodnota}} \dots\dots(3.2)$$

Konečný HDI je průměrem všech tří dílčích hodnot:

$$\text{HDI} = \frac{\text{HDI}_{\text{délky života}} + \frac{2}{3} \text{HDI}_{\text{gramotnosti}} + \frac{1}{3} \text{HDI}_{\text{GER}} + \text{HDI}_{\text{HDP}}}{3} \dots\dots(3.3)$$

Index lidského rozvoje nabývá hodnoty od 0 do 1, přičemž platí, že čím vyšší číslo, tím je vyšší úroveň lidského rozvoje v dané zemi. Dle výsledných hodnot HDI lze jednotlivé země řadit do následujících skupin (Majerová, 2008):

- vysoká úroveň lidského rozvoje $\text{HDI} \geq 0,8$
- střední úroveň lidského rozvoje $\text{HDI} = 0,5 - 0,799$
- nízká úroveň lidského rozvoje $\text{HDI} < 0,5$

Vzorový příklad pro výpočet indexu lidského rozvoje zobrazuje příloha č. 6).

Jak již bylo naznačeno, nesetkává se HDI pouze s kladným hodnocením. A aby bylo na tento index pohlíženo komplexně, budou nyní představeny hlavní body kritiky a možné nedostatky indexu lidského rozvoje (Srovátka, 2008):

Vybrané ukazatele – jak již bylo řečeno výše, stále se diskutuje o vhodnosti vybraných ukazatelů, na základě kterých je celý index postaven. Jsou zaznamenány i návrhy na rozšíření zahrnutých dimenzí, a to nejčastěji o faktor lidské svobody či započtení úrovně demokracie v zemi. Výzkumy ale prokazují, že pokud by byly tyto dvě dimenze přidány do výpočtu HDI,

pohoršily by si především země, které mají nízkou úroveň demokracie, ale v současné podobě indexu obsazují na žebříčku velmi dobrá místa (příkladem může být Kuba nebo Spojené arabské emiráty). A proto se nezdá být pravděpodobné, že by se měl index v nejbližší době rozšířit o jakoukoli další dimenzi.

Ostrov stability – jako každá metodika, tak i výpočet HDI se v čase měnil. Je tedy důležité porovnávat údaje z období, ve kterých byl použit stejný postup výpočtu. Těmito obdobími se říká „ostrov stability“ a jedná se o léta 1991 – 1993, 1995 – 1998 a potom léta od roku 1999. Budou-li dále v práci porovnávány jednotlivé země, budou použita data právě z těchto období.

Srovnatelnost a kvalita vstupních údajů – terčem kritiky, a v tomto případě oprávněným, je právě možnost srovnání vstupních údajů. Různé země mohou mít různé metody sběru dat a následného hodnocení. Rozdílné mohou být i definice jednotlivých dimenzí. A tak se porovnání v čase stává s každou změnou metodiky obtížnějším. Zároveň je někdy diskutabilní kvalita vstupních hodnot, jejich získávání je mnohdy obtížné a některá data není možné získávat každoročně, takže může být pro výpočet použita neměnná hodnota např. po čtyři roky za sebou (příkladem mohou být data získávaná ze sčítání obyvatel, které se většinou nekoná každý rok).

Konečný index vs. dílčí indexy – při porovnávání zemí dle indexu lidského rozvoje je vždy nutné zohlednit i dílčí indexy. Přestože mohou mít dvě země stejný či velmi podobný výsledek HDI, může být složen ze zcela rozdílných výsledků jednotlivých dílčích hodnot. V důsledku je tedy možné říci, že k hlubšímu porovnání často nestačí pouze jedno číslo.

Minimální a maximální hodnoty – již bylo uvedeno, že od roku 1994 jsou používány konstantní minimální a maximální hodnoty dílčích indexů, aby nebylo zkreslené meziroční porovnání výsledků. Problémem však může být nastavení maximálních hodnot, jelikož se většina vyspělých zemí k těmto hodnotám rychle blíží, v některých případech je již překračuje. Například gramotnost ve vyspělých zemích často odpovídá 99 %, není tedy možné na základě tohoto ukazatele jakkoli hodnotit. Překvapivým faktem je také srovnání zemí dle HDP – všechny země v rozmezí hodnot 5 990 – 40 000 USD (PPP) mají výsledek dílčího indexu HDP mezi 0,948 a 1,000, což nedává příliš prostoru pro srovnání.

3.7.2. Index lidské chudoby (HPI)

Index lidské chudoby (Human Poverty Index – HPI) v podstatě vychází z již uvedeného indexu lidského rozvoje. HPI však měří nedostatek základních ukazatelů tvořících HDI, neboli jak uvádí Adamcová, Němečková (2009) – HPI měří míru jejich deprivace. Index lidské chudoby měří stejné tři dimenze jako index lidského rozvoje, tedy dlouhý a zdravý život, znalosti a slušný životní standard (u vyspělých ekonomik přidává dimenzi sociálního vyloučení). Liší se však v ukazatelích, které jsou základem pro výpočet. HPI také zohledňuje rozdílné životní podmínky v rozvojových a vyspělých zemích, a proto má tento index dvě podoby:

- HPI – 1 určený pro rozvojové ekonomiky,
- HPI – 2 určený pro vyspělé ekonomiky.

Rozdílem mezi těmito dvěma podobami indexu je použití rozdílných výchozích hodnot, např. pro výpočet HPI-1 je použita věková hranice pro nedožití se věku 40 let a u HPI-2 je tento ukazatel nastaven na pravděpodobnost nedožití se věku 60 let. Jednotlivé ukazatele HPI-1 a HPI-2 jsou uvedeny v následující tabulce.

Tabulka 3.2 – Přehled ukazatelů HPI-1 a HPI-2

Dimenze	Ukazatele HPI-1	Ukazatele HPI-2
Dlouhý a zdravý život	Pravděpodobnost nedožití se věku 40 let	Pravděpodobnost nedožití se věku 60 let
Znalosti	Míra negramotnosti dospělých	Podíl dospělých bez funkční gramotnosti
Slušný životní standard	Procento populace bez přístupu k pitné vodě	Procento populace pod hranicí chudoby
	Procento podvyživených dětí	X
Sociální vyloučení	X	Procento dlouhodobě nezaměstnaných

Zdroj: UNDP, Human Development Report 2007/2008, 2007, str. 357, vlastní úprava

Rozdílnost ve struktuře obou ukazatelů je zřejmá u každé dimenze. Zatímco dlouhý a zdravý život vypočítává HDI na základě očekávané délky života, u HPI je vstupní hodnotou pravděpodobnost nedožití se věku určité hranice. Znalosti měřené váženým indexem představujícím gramotnost, jsou zde zastoupeny opačným ukazatelem, tedy mírou negramotnosti. V indexu HPI není vůbec započítán příjmový ukazatel HDP, slušný životní

standard je zde opřen o procentuální ukazatele, příhodné pro každou zemi dle její rozvinutosti. U rozvojových zemí je vyjádřen slušný životní standard dvěma ukazateli – procentem populace bez přístupu k pitné vodě a procentem podvyživených dětí. Pro vyspělé země je zde ukazatelem procento populace pod hranicí chudoby. HPI-2 jako jistá protiváha k HDI přináší jednu novou dimenzi, která je zohledňována u vyspělých zemí. Jedná se o sociální vyloučení, jehož ukazatelem je procento dlouhodobě nezaměstnaných.

3.7.3. Index rovnosti pohlaví (GDI)

GDI – Gender-related Development Index v podstatě představuje index lidského rozvoje zohledňující nerovnost mezi pohlavími, někdy bývá nazýván jako „nový HDI“. Jeho výpočet je sestaven stejně jako výpočet HDI a zahrnuje i stejné dimenze a ukazatele. Jediným rozdílem je, že jsou vždy nejdříve vypočteny dílčí indexy – zvlášť pro muže a zvlášť pro ženy a zjištěné hodnoty pro každé pohlaví zvlášť jsou poté přepočteny na společné dílčí indexy. Stejně jako u HDI jsou pro výpočet použity minimální a maximální hodnoty. Jak je patrné z tabulky č. 3.3, jediným ukazatelem, u kterého došlo ke změně oproti hodnotám pro výpočet HDI, je očekávaná délka života při narození. U HDI je minimální hodnota 25 let, kdežto u GDI je hodnota pro muže nižší – 22,5 roku. U žen je naopak tato hodnota vyšší a činí 27,5 roku. Minimální hodnota tohoto ukazatele u HDI je tedy přesně uprostřed. Stejný rozdíl je možno pozorovat u maximálních hodnot.

Tabulka 3.3 – Minimální a maximální hodnoty ukazatele GDI zvlášť pro muže a ženy

MUŽI		
Ukazatel	Maximální hodnota	Minimální hodnota
Očekávaná délka života při narození	82,5 let	22,5 let
Míra gramotnosti dospělých	100 %	0 %
Hrubý podíl dětí zapsaných ve školách (GER)	100 %	0 %
HDP na obyvatele	40 000 PPP US\$	100 PPP US\$
ŽENY		
Ukazatel	Maximální hodnota	Minimální hodnota
Očekávaná délka života při narození	87,5 let	27,5 let
Míra gramotnosti dospělých	100 %	0 %
Hrubý podíl dětí zapsaných ve školách (GER)	100 %	0 %
HDP na obyvatele	40 000 PPP US\$	100 PPP US\$

Zdroj: UNDP, Human Development Report 2007/2008, 2007, str. 358, vlastní úprava

Mimo výše zmíněných indexů, jsou k porovnání životní úrovně nebo jejich jednotlivých aspektů, používány i další indexy. Rozsah práce neumožňuje podrobně přiblížit všechny, a tak budou uvedeny ty nejznámější, mezi něž patří např.:

- Gender Empowerment Measure (GEM),
- Human Deprivation Measure (HDM),
- Poverty of Opportunity Index (POPI),
- Capability Poverty Measure (CPM).

Gender Empowerment Measure měří míru ženské rovnoprávnosti. Vedle HDI a GDI jej uvádí Zprávy o lidském rozvoji. Hodnota GEM se stejně jako u ostatních indexů pohybuje v rozmezí od 0 do 1 s tím, že čím vyšší hodnoty nabývá, tím je v zemi větší míra ženské rovnoprávnosti. V tomto indexu jsou zohledňovány především počty křesel v parlamentu obsazených ženami, počet žen na zákonodárných, ministerských nebo manažerských pozicích, přičemž je tento počet vždy vyjadřován procentuálně v poměru s celkovým počtem obyvatel země. Mimo těchto údajů jsou brány v potaz také údaje datové a to především rok, od kdy mohou ženy v dané zemi volit a rok, od kdy mohou být ženy voleny. Lze tedy říci, že index GEM může doplňovat index lidského rozvoje. Opačnou vlastnost má z uvedených indexů *Human Deprivation Measure*, který je jakýmsi protipólem k HDI, jelikož měří míru lidské deprivace. Je dokonce tvořen stejnými veličinami (zdraví, vzdělanost, příjmy), jen z opačného pohledu. Pro jeho výpočet je nutné znát míru deprivace zdraví (přístup k čisté a bezpečné vodě a počet dětí mladších pěti let trpících podváhou), deprivace vzdělanosti (míra ngramotnosti dospělých a počet dětí, které nechodí do školy) a deprivace příjmů (nedostatečné minimální příjmy potřebné k uspokojení základních lidských potřeb).

Na základě informací získaných o jednotlivých indexech budou v následující kapitole vytvářena různá porovnání rozvojových zemí, přičemž hlavní pozornost bude věnována indexu lidského rozvoje a jeho jednotlivým ukazatelům.

4. Komparace rozvojových zemí z hlediska úrovně lidského rozvoje

Komparace rozvojových zemí bude prováděna na základě dat z jednotlivých Zpráv o lidském rozvoji. Aby bylo možné porovnávat porovnatelné, budou používána data z tzv. ostrovů stability uvedených v kapitole 3.7.1 v části o kritice indexu lidského rozvoje. Jedná se tedy o léta 1991 – 1993, 1995 – 1998 a potom léta od roku 1999. Nejvíce dat bude čerpáno z Human Development Report 2009, což znamená, že komparace bude založena na datech z roku 2007. V současné době je již k dispozici i Human Development Report 2010, pracující s o rok novějšími údaji, avšak jeho statistické údaje jsou vyjádřeny odlišně od předešlých let a mohlo by dojít ke zkreslení výsledných hodnot. Změnil se také počet hodnocených zemí (ze 182 na 168), což samo o sobě výrazně změní pořadí zemí a komparace by tak byla výrazně ovlivněna.

4.1. *Komparace zemí dle příjmových skupin*

Na začátku práce (v kapitole 2.3) byly jednotlivé rozvojové země rozděleny do tří skupin dle výše příjmů (na základě dělení Světové banky) a jejich seznamy zároveň zobrazují přílohy 1 až 3 (World Bank, 2010a):

- země s nízkými příjmy HNP/osoba 995 USD a méně (40),
- země s nižšími středními příjmy HNP/osoba 996 – 3 945 USD (56),
- země s vyššími středními příjmy HNP/osoba 3 946 – 12 195 USD (48).

Všechna následující porovnání budou toto rozdělení dodržovat.

Před začátkem porovnání je nutno zmínit, že Zprávy o lidském rozvoji hodnotí země, které jsou členy Organizace spojených národů. Může se tedy stát, že ne pro všechny uvedené rozvojové země v přílohách budou potřebné údaje ve Zprávách zveřejněny. V některých případech dokonce nejsou známy veškeré údaje ani u členských zemí, v tomto případě je mnohdy údaj přidělen na základě hodnot z minulých let.

Human Development Reports řadí členské země dle hodnoty HDI. Pro přehlednost jsou země děleny do čtyř pomyslných skupin dle úrovně lidského rozvoje (pro rychlejší orientaci budou dále skupiny označeny daným odstínem modré):

- velmi vysoký lidský rozvoj (very high human development),
- vysoký lidský rozvoj (high human development),
- střední lidský rozvoj (medium human development),
- nízký lidský rozvoj (low human development).

Jako první se tedy samo nabízí porovnání, zda seznam zemí s nejnižšími příjmy odpovídá seznamu zemí s nízkým lidským rozvojem. Již samotný počet zemí uvedených ve Zprávě z roku 2009 ukazuje, že se jednotlivé seznamy budou lišit. Zemí s nízkým lidským rozvojem je „pouze“ 24. Neplatí ale, že všech těchto 24 zemí odpovídá zemím s nízkými příjmy dle WB. Mezi zeměmi s nízkým lidským rozvojem jsou hned 3 země ze skupiny nižších středních příjmů – Pobřeží slonoviny, Senegal a Východní Timor.

Přesto lze říci, že jsou si rozdělení velmi blízká, alespoň jak ukazuje tabulka 4.1. Hodnoty HDP na osobu uvedené ve Zprávě o lidském rozvoji a odlišující od sebe jednotlivé skupiny lidského rozvoje jsou velmi podobné hranicím, které nastavila Světová banka pro rozlišení rozvojových zemí do příjmových skupin.

Tabulka 4.1 – Přehled jednotlivých ukazatelů HDI rozdělených do tří úrovní lidského rozvoje

Hodnota HDI		Očekávaná délka života	Míra gramotnost i dospělých	GER	HDP/os.	Index délky života	Index vzdělanosti	HDP index
		(roky)	% < 15 let	(%)	(PPP USD)			
Rok	2007	2007	1999–2007	2007	2007	2007	2007	2007
Vysoký lidský rozvoj	0,833	72,4	94,1	82,4	12 569	0,790	0,902	0,807
Střední lidský rozvoj	0,686	66,9	80,0	63,3	3 963	0,698	0,744	0,614
Nízký lidský rozvoj	0,423	51,0	47,7	47,6	862	0,434	0,477	0,359

Zdroj: UNDP, Human Development Report 2009, str. 174, vlastní zpracování

Výběr zemí, které budou dále představovat danou příjmovou skupinu či rozvojový region, bude uskutečněn na základě specifických rysů země, jejich umístění v žebříčku HDI, výjimečných hodnot jednotlivých ukazatelů lidského rozvoje, apod.

4.1.1. Země s nízkými příjmy

V kategorii zemí s nízkými příjmy dosáhl nejvyšší hodnoty úrovně lidského rozvoje Kyrgyzstán, který v žebříčku obsadil 120. místo, což odpovídá hodnotě HDI 0,710. Naopak na úplném konci žebříčku, tedy 182. místě, se nachází Niger, jehož hodnota HDI je 0,340. Z těchto dvou údajů je jasné vidět, jak velký rozdíl mezi jednotlivými zeměmi existuje. Poslední Niger nedosahuje ani polovinu hodnoty Kyrgyzstánu, který představuje nejúspěšnější zemi ve skupině nízkých příjmů. Zároveň ale již vybočuje z kategorie nízkého lidského rozvoje, patří totiž mezi země se střední úrovní lidského rozvoje a dokonce převyšuje průměr této kategorie, který je dle výše uvedené tabulky 0,686.

Tabulka 4.2 – Vybrané země s nízkými příjmy a hlavní ukazatele HDI

Země s nízkými příjmy		Pořadí	Hodnota HDI					Oček. délka života	Míra gramotnosti dospělých	GER	HDP/os.
								(roky)	% < 15 let	(%)	(PPP USD)
Země	Region	2007	1995	2000	2005	2007	2007	1999–2007	2007	2007	
Kyrgyzstán	Evropa a střední Asie	120	..	0,687	0,702	0,710	67,6	99,3	77,3	2 006	
Niger	Subsaharská Afrika	182	..	0,258	0,330	0,340	50,8	28,7	27,2	627	

Zdroj: UNDP, Human Development Report 2009, vlastní zpracování

Z uvedené tabulky je u Nigeru vidět velmi nízká hodnota GER, tedy podílu zapsaných ke studiu (ze všech 182 hodnocených zemí nejhorší hodnota) a také velmi nízká míra gramotnosti dospělých (třetí nejhorší hodnota, kterou sdílí společně s Burkinou Faso). V Nigeru žije přes 14 milionů obyvatel a jeho rozloha je necelých 1,3 mil. km² (World Bank, 2011a). Niger je příkladem země, ve které ani nemůže docházet ke zvyšování životní úrovně obyvatel, jelikož především kvůli politické nestabilitě má země velmi nízké příjmy. Z tohoto důvodu ani nemohou být navýšeny prostředky na zvyšování kvality zdravotnictví či školství. Přitom Niger patří mezi země, které dávají na zdravotnické výdaje přes 5 % svého HDP (World Bank, 2011a), což pro rozvojovou zemi není zrovna nejnižší podíl. Příjmy jsou ale bohužel tak nízké, že absolutní částka představující zmíněných 5 % HDP bohužel nedokáže pokrýt výdaje nutné na poskytování zdravotnické péče pro 14 milionů obyvatel. To samé platí také o výši veřejných výdajů na školství. Niger dává na školství 4,1 % svého HDP, což je stejná výše jako např. v České republice. V absolutním vyjádření se ale samozřejmě jedná o zcela rozdílné částky.

Na závěr lze poznamenat, že Niger byl již od roku 1990, kdy OSN vydala svou první Zprávu o lidském rozvoji, vždy na konci žebříčku hodnotícím životní úroveň zemí.

Kyrgyzstán na 120. místě je země, která v současné době prochází řadou tržních reforem a v rámci zemí střední Asie je v tomto ohledu nejméně úspěšnější. Přesto je ale ekonomika Kyrgyzstánu stále nerozvinutá, nemá dostatek potřebného kapitálu a problémem je také nedostatek přírodních zdrojů. Země potřebuje zahraniční finanční pomoc a bohužel se jí nedaří půjčky včas splácet (MZV ČR, 2011b).

4.1.2. Země s nižšími středními příjmy

Nejpočetnější skupinou zemí je právě ta s nižšími středními příjmy, do které spadá 56 zemí. Tabulka 4.3 opět přináší přehled o nejlépe a nejhůře hodnocené zemi v této kategorii. Zajímavostí u této skupiny je, že jsou v ní zastoupeny všechny úrovně lidského rozvoje, které lze u rozvojových zemí najít. Zástupcem vysokého lidského rozvoje je Ekvádor, který se umístil na 80. místě v žebříčku HDI. Zajímavé je v tomto případě porovnání s Tureckem nacházejícím se na 79. místě a dosahujícím naprosto stejné úrovně HDI, tedy 0,806. Přesto již Turecko díky svým vysokým příjmům patří do další skupiny, země s vyššími středními příjmy. Na tomto příkladu je názorně vidět, že stejná hodnota HDI může mít vždy různé složení a o zemi daleko víc vypovídají dílčí indexy.

Tabulka 4.3 - Vybrané země s nižšími středními příjmy a hlavní ukazatele HDI

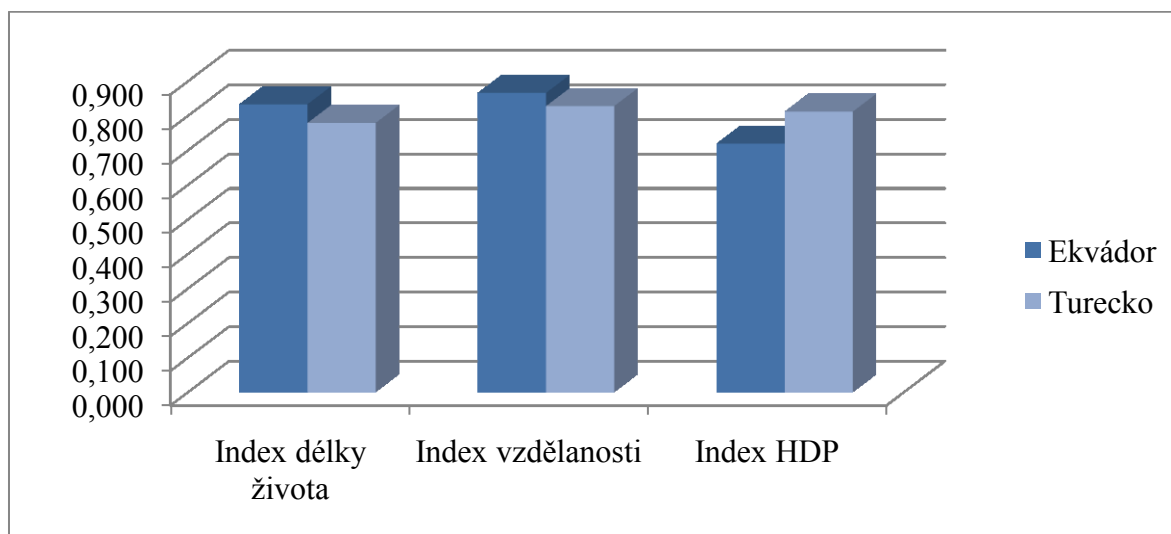
Země s nižšími středními příjmy		Pořadí	Hodnota HDI					Oček. délka života	Míra gramotnosti dospělých	GER	HDP/os.
								(roky)	% < 15 let	(%)	(PPP USD)
Země	Region	2007	1995	2000	2005	2007	2007	1999–2007	2007	2007	
Ekvádor	Latinská Amerika a Karibik	80	0,758	...	...	0,806	75	91	77,8 ^a	7 499	
Turecko	Evropa a střední Asie	79	0,730	0,758	0,802	0,806	71,7	88,7	71,1	12 955	
Senegal	Subsaharská Afrika	166	0,399	0,436	0,460	0,464	55,4	41,9	41,2	1 666	
Nigérie	Subsaharská Afrika	158	0,450	0,466	0,499	0,511	47,7	72	53	1 969	

Zdroj: UNDP, Human Development Report, 2009, vlastní zpracování

- a) u Ekvádoru nebyla doložena hodnota GER, tak byla pro účely HDR 2009 dosazena na základě dřívějších výsledků právě hodnota 77,8.

Hodnoty dílčích indexů Ekvádoru a Turecka zobrazuje graf 4.1. Jak je z něj vidět převyšuje Ekvádor Turecko jak v indexu vzdělanosti, tak v indexu očekávané délky života. Zajímavostí je, jak malý rozdíl v indexu HDP graf zobrazuje. Hodnota HDP Ekvádoru tvoří pouhých 58 % HDP Turecka. Takže rozdíl mezi sloupci by měl být markantnější. Dílčí index HDP je však založen na metodě logaritmování, která ve výsledku obě hodnoty přiblíží, a proto mohou země s tak odlišným HDP na osobu dosahovat stejné hodnoty HDI.

Graf 4.1 – Porovnání dílčích indexů HDI mezi Ekvádorem a Tureckem

Zdroj: UNDP, Human Development Report 2009, vlastní zpracování

V dané skupině se na 158. místě nachází velmi zajímavá země, a tou je Nigérie. Leží v západní Africe a s počtem cca 150 milionů obyvatel se jedná o nejlidnatější zemi celé Afriky. Zároveň je také největším producentem ropy a druhá největší ekonomika regionu (po Jihoafrické republice). V současné době (duben 2011) čekají Nigérii volby, které mohou být považovány za jakousi zkoušku demokracie v zemi. Volby sice doprovázejí nepokoje, pokud se ale i přesto podaří sestavit efektivní vládu, mohlo by to mít pozitivní vliv i na růst životní úrovně v regionu. Největším problémem Nigérie je velmi nízká očekávaná délka života při narození, která činí 47,7 roku, což je dle statistik Světové banky 11. nejnižší hodnota na světě (World Bank, 2010d).

4.1.3. Země s vyššími středními příjmy

Tato podkapitola se zabývá zeměmi, které jsou na základě třídění Světové banky zařazeny mezi ty s vyššími středními příjmy. Ani jedna země z této skupiny nepatří do kategorie zemí s nízkým lidským rozvojem. Následující tabulka opět představuje země, které se v dané skupině umístily na začátku a konci žebříčku úrovně lidského rozvoje. Nejlépe se umístila Chile, které obsadilo 44. místo a reprezentuje region Latinské Ameriky a Karibiku. Na posledním místě je naopak Jižní Afrika, která opět připomíná subsaharskou Afriku. Rozdíl v hodnotě HDI mezi 44. a 139. místem je o poznání menší než tomu bylo u zemí s nízkými a nižšími středními příjmy.

Tabulka 4.4 - Vybrané země s vyššími středními příjmy a hlavní ukazatele HDI

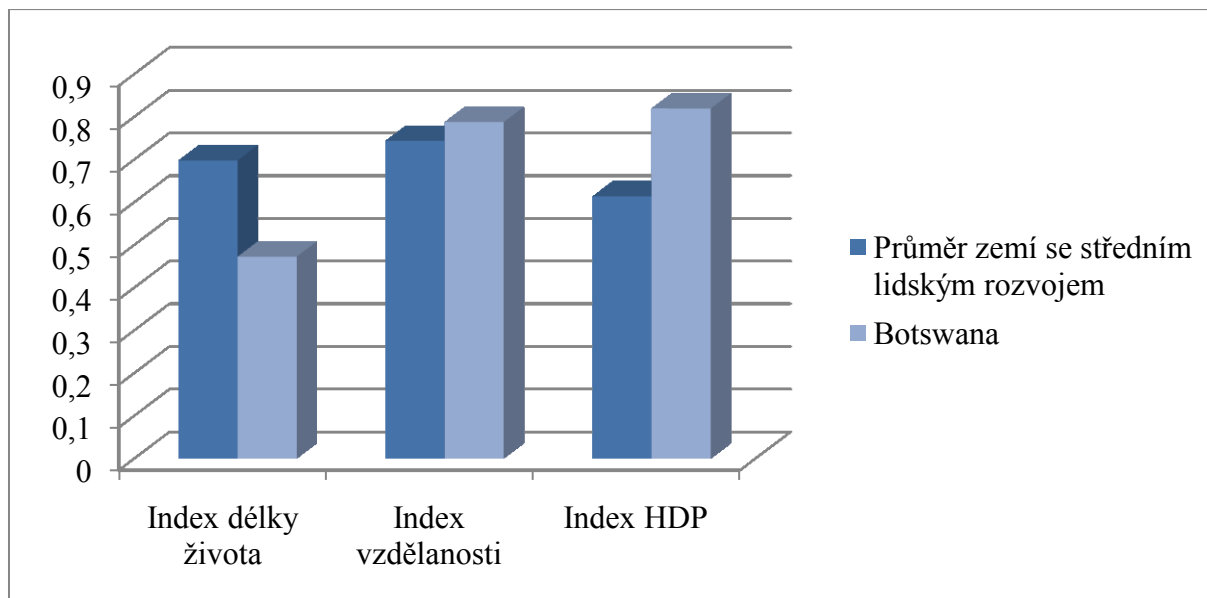
Země s vyššími středními příjmy		Pořadí	Hodnota HDI					Oček. délka života	Míra gramotnosti dospělých	GER	HDP/os.
								(roky)	% < 15 let	(%)	(PPP USD)
Země	Region	2007	1995	2000	2005	2007	2007	1999–2007	2007	2007	
Chile	Latinská Amerika a Karibik	44	0,822	0,849	0,872	0,878	78,5	96,5	82,5	13 880	
Jižní Afrika	Subsaharská Afrika	139	...	0,688	0,678	0,683	51,5	88	76,8	9 757	
Botswana	Subsaharská Afrika	125	0,665	0,632	0,673	0,694	53,4	82,9	70,6	13 604	

Zdroj: UNDP, Human Development Report 2009, vlastní zpracování

V tabulce 4.3 je navíc uvedena Botswana, která obsadila 125. místo. Tato země se mezi ostatními vymyká především velkým záporným rozdílem (-65) mezi pořadím země dle HDP na osobu a podle HDI (vyššího rozdílu, a to -90 dosahuje již jen Rovnicková Guinea, která ale na základě vysokých příjmů patří mezi země s vysokými příjmy a není tedy z tohoto hlediska považována za zemi rozvojovou, i když 118. místo v žebříčku HDI nepředstavuje nijak velký lidský rozvoj). Rozdíl mezi hodnotou HDI a HDP udává informaci o tom, do jaké míry je země schopna využít svůj ekonomický potenciál ve vztahu k životní úrovni. Platí zde, že čím vyšší kladné číslo z tohoto rozdílu plyne, tím lépe je země schopna využít své prostředky na rozvoj obyvatelstva. V tomto případě tedy velký záporný rozdíl značí, že země sice má jakési příjmy, ale neinvestuje je do oblastí, které by zvyšovaly lidský rozvoj.

Aby bylo možné objasnit tento velký rozdíl, je nutné porovnat dílčí indexy HDI, které uvádí graf 4.1. Tento graf vedle sebe staví průměrné hodnoty dílčích indexů zemí se střední úrovní lidského rozvoje (viz tabulka 4.1) a hodnoty dílčích indexů Botswany.

Graf 4.2 – Porovnání dílčích indexů HDI Botswany a průměrných dílčích indexů zemí se středním lidským rozvojem

Zdroj: UNDP, Human Development Report 2009, vlastní zpracování

Jak graf ukazuje, má Botswana oproti průměru o dost vyšší index HDP a o něco vyšší index vzdělanosti. Hlavním problémem je ale velmi podprůměrný index délky života. Právě tato nízká hodnota ovlivňuje konečnou hodnotu HDI a způsobuje nevyvážený poměr mezi HDP a HDI. Pravděpodobným vysvětlením by mohlo být vysoké procento nemocných HIV/AIDS, což také dokazuje statistika Světové banky. V Botswaně totiž bylo v roce 2007 nakaženo touto nemocí 25 % populace mezi 15 a 49 lety, což představuje druhé nejhorší číslo na světě. Hůře je na tom již jen Svazijsko, které udává 26 % nakaženého obyvatelstva (World Bank, 2010e).

4.2. Komparace zemí dle rozvojových regionů

Porovnání zemí pouze podle výše příjmů by pro účel práce nebylo dostačující. Proto se bude tato kapitola zabývat především porovnáním úrovně lidského rozvoje v zemích rozdělených dle jednotlivých rozvojových regionů na základě dělení Světové banky, tak jak byly uvedeny v kapitole 2.3. Úroveň lidského rozvoje je v jednotlivých geografických regionech velmi různá a rozdílné jsou také podmínky pro její změny. Rozvojové regiony s počty zemí ukazuje následující tabulka 4.5:

Tabulka 4.5 – Přehled rozvojových regionů

Rozvojový region	Počet zemí
Evropa a střední Asie	22
Jižní Asie	8
Latinská Amerika a Karibik	30
Středovýchodní a severní Afrika	13
Subsaharská Afrika	47
Východní Asie a Pacifik	24
Celkem	144

Zdroj: World Bank, 2010a, vlastní zpracování

První přehled rozdílů mezi jednotlivými rozvojovými regiony přináší tabulka 4.6, ve které jsou zobrazeny průměrné hodnoty základních ukazatelů HDI a hodnoty dílčích indexů. Pro srovnání byly vybrány tři regiony, mezi kterými jsou vidět vzájemné rozdíly nejvíce, a to Latinská Amerika a Karibik, jižní Asie a subsaharská Afrika.

Tabulka 4.6 – Přehled vybraných rozvojových regionů a průměry zákl. ukazatelů HDI

Region	HDI	Očekávaná délka života (roky)	Míra gramotnosti dospělých (% lidí starších 15 let)	GER (%)	HDP/os. (PPP US\$)	Index délky života	Index vzdělanosti	HDP index
	2007	2007	1999–2007	2007	2007	2007	2007	2007
Lat. Amerika a Karibik	0,821	73,4	91,2	83,4	10 077	0,806	0,886	0,770
Jižní Asie	0,612	64,1	64,2	58,0	2 905	0,651	0,621	0,562
Subsaharská Afrika	0,514	51,5	62,9	53,5	2 031	0,441	0,597	0,503

Zdroj: UNDP, Human Development Report 2009, vlastní zpracování

V dalších podkapitolách bude jednotlivým regionům věnován větší prostor a bude prováděna komparace jednotlivých zemí v rámci těchto regionů. Z hlediska počtu obyvatel je nejlidnatější jižní Asie, ve které žije přes jeden a půl miliardy lidí (především zásluhou Indie, druhé nejlidnatější země světa), v rozvojové subsaharské Africe žije přes 839 milionů lidí a nejméně obyvatel má region Latinské Ameriky a Karibiku, necelých 573 milionů (WDI, 2010).

Rozdílnost uvedených regionů je výrazně ovlivněna délkou trvání jejich nezávislosti. V tomto případě platí, že čím déle jsou země samostatné, tím většího rozvoje dosahují. To také dokazuje uvedený přehled. Nejvyšší kvality lidského života dosahuje Latinská Amerika, která získala samostatnost již v průběhu 19. století, zatímco nejzaostalejší region subsaharské Afriky až v průběhu 60. a 70. let 20. století (Lebiedzik a kol., 2006).

4.2.1. Subsaharská Afrika

Region subsaharské Afriky představuje 47 zemí a všechny z nich jsou rozvojové. Co do počtu zemí se tedy jedná o nejpočetnější region. Z hlediska počtu obyvatel je subsaharská Afrika druhým největším rozvojovým regionem. Jak ale uvádí Svět 2011 (2010), postupem času se právě tento region stává nejrychleji rostoucím na světě, a to především díky stoupající poptávce ze zahraničí. Nejvíce těmto zemím pomáhá poptávka z rychle se rozvíjejících zemí, hlavně Číny a Indie. Přesto, že jsou země Subsaharské Afriky známy svým drsným prostředím pro provádění obchodu a politickou nestabilitou, jsou pro zbytek světa stále důležitější. Příkladem může být např. Ghana, která na základě dat z roku 2007 obsadila 152. místo v žebříčku HDI a patří tak mezi země se středním lidským rozvojem. Dle prognóz na rok 2011 se má její hospodářský růst zvyšovat dvouciferným tempem. K jejímu růstu přispívá politická stabilita (pravidelně se zde u moci střídají dvě hlavní strany). Země tedy bude moci pod rozumným vedením začít plně využívat své ropné zdroje. Samotná naleziště nerostných surovin nejsou pro zemi zaručeným způsobem jak dosáhnout růstu, je třeba s těmito komoditami patřičně nakládat. Příkladem zemí, pro něž naleziště ropy neznamenal prosperitu, může být Čad nebo Rovnická Guinea. Na rozdíl od těchto zemí je na tom Ghana o poznání lépe, co se demokracie v zemi týče. V případě této země se zdá, že bude hospodářský růst země zároveň zvyšovat i životní úroveň jejích obyvatel (Svět 2011, 2010).

V následující tabulce 4.7 jsou uvedeny tři země s nejlepší a tři země s nejhorší úrovní indexu lidského rozvoje v rámci všech zemí regionu subsaharské Afriky včetně základních ukazatelů HDI.

Tabulka 4.7 – Přehled nejvíce a nejméně úspěšných zemí subsaharské Afriky vč. základních ukazatelů HDI

Země	Pořadí	Hodnota HDI	Oček. délka života	Míra gramotnosti dospělých	GER	HDP/os.
	2007	2007	(roky)	% < 15 let	(%)	(PPP USD)
Seychely	57	0,845	72,8 ^{a)}	91,8	82,2	16 394
Mauricius	81	0,804	72,1	87,4	76,9	11 296
Gabon	103	0,755	60,1	86,2	80,7	15 167
Středoafriická rep.	179	0,369	46,7	48,6	28,6	713
Sierra Leone	180	0,365	47,3	38,1	44,6	679
Niger	182	0,340	50,8	28,7	27,2	627

Zdroj: UNDP, Human Development Report, 2009, vlastní zpracování

- a) u Seychel nebyla doložena očekávaná délka života, tak byla pro účely HDR 2009 dosazena na základě dřívějších výsledků právě hodnota 72,8

Na posledním místě je již jednou zmíněný Niger, který je možno porovnat se Sierra Leone a Středoafriickou republikou, které jsou na nejbližších místech. Velkým problémem všech tří zmíněných zemí je nízká vzdělanost a tím pádem nekvalifikovaná pracovní síla, která by mohla zemi rozvíjet, ve špatném stavu je také dopravní infrastruktura. Přesto je situace v každé ze zemí mírně odlišná. V případě Nigeru se pravděpodobně situace v nejbližší době nezlepší, a to především kvůli závislosti na vnějších vlivech (zejména výrazné sucho často ničí úrodu) a na zahraniční finanční pomoci, bez které by země nemohla fungovat. Sierra Leone má na rozdíl od Nigeru značné zásoby nerostných surovin (především diamantů, jejichž vývoz tvoří až 50 % exportu země), přesto je ale země nesoběstačná v zajištění potravin a řeší neustálé sociální nepokoje, které jsou zde největší brzdou ekonomického rozvoje. I Středoafriická republika má na svém území nerostné suroviny (diamanty, zlato, ropu), vyváží ale jen diamanty, ropa a zlato se v zemi netěží. Země je plně závislá na cizí finanční pomoci, která pochází vedle mezinárodních organizací především z Francie.

Jak je z tabulky 4.7 viditelné, na nižších příčkách žebříčku HDI jsou země subsaharské Afriky zastoupeny mnohem častěji než na vyšších pozicích. Mezi třemi zeměmi s nejvyšší hodnotou HDI jsou rozmezí větší než dvacet míst.

Nejúspěšnější zemí subsaharské Afriky jsou Seychely, které se dostaly až na 57. místo. Otázkou v případě této země je, zda si tak vysoké místo opravdu zaslouží. Země sice dosahuje nejvyšší hodnoty HDP z celé subsaharské Afriky, je zde ale vysoce rozvinutý černý trh, který by mohl oficiální čísla ovlivňovat. Stejně jako Seychely, má i další uvedená země, Mauricius, velmi rozvinutý cestovní ruch, který pomáhá zajišťovat pracovní místa. Vedle cestovního ruchu je pro Mauricius důležitý textilní průmysl a výroba cukru – v těchto oblastech poskytuje pomoc Evropská unie, která zajišťuje trh pro mauricijský vývoz textilu a je odběratelem cukru, který vykupuje za garantované ceny, které jsou nastaveny na vyšší úrovni než ty světové. Do třetice je z nejúspěšnějších zemí uvedený Gabon na 103. místě žebříčku HDI. Jak je patrné z tabulky 4.5 má mnohem vyšší HDP na osobu než zmíněný Mauricius, který je o dvacet míst výše. Celkově je hodnota HDP Gabonu přibližně čtyřikrát vyšší, než je průměr zemí subsaharské Afriky. Největší podíl na tom má těžba ropy a právě díky vlastnictví nerostných surovin by se mohl Gabon stát zajímavým místem pro podnikatelské investice především z USA a Francie. Zároveň je ale Gabon také zemí s velkým záporným rozdílem mezi HDP a HDI (-49), což znamená, že ač země příjmy má, nedokáže je využít na zvýšení životní úrovně svých obyvatel (MZV ČR, 2011c,d,e).

4.2.2. Latinská Amerika a Karibik

Druhým rozvojovým regionem podle počtu rozvojových zemí je Latinská Amerika a Karibik. Tento region je typický přírodními pohromami, které jej postihují již s jakousi pravidelností. Příkladem mohou být zemětřesení v Peru (2007, 2009) nebo aktuální zemětřesení na Haiti a v Chile (2010) či katastrofy způsobené hurikány na Jamajce nebo v Dominikánské republice. Dalším typickým znakem tohoto regionu je také velmi nerovnoměrné rozvíjení jednotlivých zemí. Chilský prezident Sebastián Piñera ale vidí vývoj Latinské Ameriky v 21. století více než pozitivně. Podle jeho slov pro Svět 2011 (2010, str. 54) má tento region obrovskou výhodu v tom, že nezažil „*takové války, které pustošily Evropu, ani rasově motivované konflikty, které dnes rozdělují Afriku, ani náboženské spory, jež trápí Blízký východ.*“ Dle jeho slov potřebuje region správně využít svého potenciálu. Jakmile se země vypořádají s chudobou, nebudou dle Piñery již žádné překážky pro to, aby se z Latinské Ameriky stal rozvinutý region, který bude schopen využívat velkých změn, které přináší 21. století (Svět 2011, 2010, str. 54).

Tabulka 4.8 - Přehled nejvíce a nejméně úspěšných zemí Latinské Ameriky a Karibiku vč. základních ukazatelů HDI

Země	Pořadí	Hodnota HDI	Oček. délka života	Míra gramotnosti dospělých	GER	HDP/os.
	2007	2007	(roky)	% < 15 let	(%)	(PPP USD)
Chile	44	0,878	78,5	96,5	82,5	13 880
Antigua a Barbuda	47	0,868	..	99,0	..	18 691
Argentina	49	0,866	75,2	97,6	88,6	13 238
Guatemala	122	0,704	70,1	73,2	70,5	4 562
Nikaragua	124	0,699	72,7	78,0	72,1	2 570
Haiti	149	0,532	61,0	62,1	..	1 155

Zdroj: UNDP, Human Development Report, 2009, vlastní zpracování

Tabulka 4.8 opět přináší přehled vybraných zemí, tentokrát z regionu Latinské Ameriky a Karibiku. Nejhoršího výsledku zde dosáhlo Haiti, které se umístilo na 149. místě. Celkově a dlouhodobě se tato země řadí mezi ty nejchudší (a to nejen v daném regionu), nedávné silné zemětřesení situaci pouze zhoršilo. Jak uvádí Světová banka, 77 % obyvatel Haiti žije v chudobě (World Bank, 2011b). Příčin, proč se nedaří v zemi zvyšovat hospodářský růst ani životní úroveň obyvatel je hned několik. Mezi ty hlavní patří především politická nestabilita, která brzdí velkou část rozvojových zemí, dále nedostatek orné půdy, silně poškozené životní prostředí (především vodní hospodářství) a odliv vzdělaných pracovníků do zahraničí (MZV ČR, 2011f).

Další dvě zmíněné země (Guatemala a Nikaragua) se umístily těsně pod 120. místem a jak je vidět v předešlé tabulce, výše HDP na osobu oproti Haiti prudce stoupá, i když je mezi zeměmi rozdíl jen něco málo přes dvacet míst. V obou zemích žije velká část obyvatelstva na venkově (přes 60 %) a živí se zemědělstvím, které v hospodářství převládá. Venkovský život s sebou ale zároveň přináší největší brzdu v lidském rozvoji, a tou je zde nízká vzdělanost obyvatel. Na základě rozdílu mezi HDP a HDI lze říci, že se svými prostředky ve vztahu k lidskému rozvoji lépe nakládá Nikaragua, která má kladný rozdíl (+6), zatímco Guatemala má záporný rozdíl (-11), přestože má výrazně více finančních možností. Obě země od května 2010 pozitivně ovlivňuje dohoda mezi EU a zeměmi střední Ameriky o liberalizaci obchodu a zrušení dovozních cel. Mimo dvou zmíněných zemí se liberalizace týká také Salvadoru, Kostariky, Hondurasu a Panamy (European Commission, 2010). Nejbližší doba tedy ukáže, zda se zemím díky této pomoci zvýší jejich příjmy a zda je dokážou vhodně investovat do lidského rozvoje, v tomto případě především do vzdělání.

Úspěšné země regionu jsou v žebříčku umístěny velmi blízko u sebe a zároveň žádná z nich nemá záporný rozdíl mezi HDP a HDI. Nejúspěšnější zemí regionu je Chile. Tato země oslavila v roce 2010 své dvousté výročí nezávislosti a možná právě v duchu tohoto jubilea je připravena na velké změny. Hlavními kroky, které chce v nejbližší době podniknout je rozvoj demokracie, vybudování sociálně tržní ekonomiky, která bude otevřená světu a vytvoření silného státu, který dokáže bojovat proti chudobě, kterou v současné době trpí asi dva a půl milionu lidí (Svět 2011, 2010). Celkově lze říci, že chilská ekonomika roste, rozvíjí se sektor služeb, významný je cestovní ruch, ekonomika se začíná otevírat světu a v pěstování zemědělských plodin je země soběstačná. Ale jak již bylo naznačeno v úvodu této kapitoly, je region Latinské Ameriky a Karibiku často ovlivňován přírodními katastrofami a ty se nevyhnuly ani Chile. V roce 2010 jej zasáhlo silné zemětřesení a následné vlny tsunami. Nejvíce bylo touto katastrofou postiženo zemědělství a hospodářský růst tak opět mírně poklesl (MZV ČR, 2011g).

4.2.3. Jižní Asie

Region jižní Asie bývá často různě definován. Např. Afghánistán a Pákistán bývají na základě členění G8 řazeny pod pojem Větší Blízký východ a OSN např. do jižní Asie navíc řadí i Írán. Aby tedy nedocházelo k nepřesnostem, bude zde za jižní Asii definováno osm zemí, jak je řadí Světová banka (Afghánistán, Bangladéš, Bhútán, Indie, Maledivy, Nepál, Pákistán a Srí Lanka) a jelikož je zemí tak málo, uvádí je všechny tabulka 4.9.

Tabulka 4.9 – Přehled zemí jižní Asie a základních ukazatelů HDI

Země	Pořadí	Hodnota HDI	Oček. délka života	Míra gramotnosti dospělých	GER	HDP/os.
	2007	2007	(roky)	% < 15 let	(%)	(PPP USD)
Maledivy	95	0,771	71,1	97,0	71,3	5 196
Srí Lanka	102	0,759	74,0	90,8	68,7	4 243
Bhútán	132	0,619	65,7	52,8	54,1	4 837
Indie	134	0,612	63,4	66,0	61,0	2753
Pákistán	141	0,572	66,2	54,2	39,3	2496
Nepál	144	0,553	66,3	56,5	60,8	1 049
Bangladéš	146	0,543	65,7	53,5	52,1	1 241
Afghánistán	181	0,352	43,6	28,0	50,1	1 054

Zdroj: UNDP, Human Development Report, 2009, vlastní zpracování

Na posledním místě v tabulce je uveden Afghánistán, který obsadil v žebříčku HDI 181. místo, což je druhý nejhorší výsledek hned po již zmíněném Nigeru. Jak je z údajů patrné, nejvíce tato země zaostává v očekávané délce života a v míře gramotnosti dospělých. Vše je bohužel spojeno s několikaletými vojenskými operacemi a politickou nestabilitou. Země je velmi chudá a nemá prostředky např. na obnovu škol, které byly zničeny v bojích. Přestože dochází v zemi v posledních letech k mírnému pokroku, je tamní situace velmi špatná a země je závislá na zahraniční finanční pomoci. Afghánistán má necelých třicet milionů obyvatel a většina z nich trpí nedostatkem potravy, čisté vody, žije v nevyhovujících podmínkách, nedostává se jí zdravotní péče a často nemá přístup k elektřině. Hlavními překážkami v ekonomickém rozvoji země je především kriminalita, nejistota a vysoká úroveň korupce (CIA, 2011).

V případě jižní Asie není možné opomenout Indii, nejlidnatější zemi regionu a druhou nejlidnatější zemi světa. Zároveň se jedná o velmi specifickou rozvojovou zemi. Je součástí zemí označovaných jako BRIC – Brazílie, Rusko, Indie a Čína (nově je používáno označení BRICS, kde je navíc zařazena Jižní Afrika), jedná se o rychle se rozvíjející země se stále rostoucím vlivem na světové dění. Indie tedy stále je rozvojovou zemí a patří do skupiny zemí s nižšími středními příjmy. Přesto je její růst ohromující a v letošním roce bude pravděpodobně útočit na pozici současné nejrychleji rostoucí ekonomiky – další rozvojové země – Číny. Zároveň je rozvojovou zemí, která si může dovolit odmítnout rozvojovou pomoc, v tomto případě od Velké Británie (Simon Cox, 2010).

Indie je tržní ekonomikou, přesto je její hospodářství plánováno v pětiletých cyklech. V současné době platí cyklus na léta 2008 – 2012 a mezi hlavními cíli se objevil také všeobecný rozvoj, který by měl být zaměřen na vzdělání, lepší lékařskou péči a mimo jiné zlepšení infrastruktury, která je v Indii ve velmi špatném stavu. Zároveň se chce země zaměřit na boj s chudobou a nezaměstnaností a na snižování rozdílů mezi městem a venkovem (MZV ČR, 2011h). Pokud by se Indii podařilo dosáhnout stanovených cílů, je možné, že by se životní úroveň jejích obyvatel zvýšila a opustila by tak současné 134. místo v žebříčku HDI. Dále samozřejmě záleží, jak bude s příjmy země nakládáno a zda budou opravdu použity na rozvoj obyvatel. V současné době má totiž Indie záporný rozdíl mezi HDP a HDI, což znamená, že i nyní by mohla o něco lépe alokovat prostředky do rozvoje.

4.3. Shrnutí

Ačkoli jsou mezi rozvojovými regiony značné rozdíly, lze pozorovat několik základních překážek v ekonomickém růstu, které se opakují nejčastěji:

- politická nestabilita vedoucí k sociálním nepokojům,
- vojenské operace,
- přírodní katastrofy,
- nedostatek nerostných surovin nebo naopak dostatek, ale neschopnost vedení země je vhodně využít.

Nebudou-li překonány tyto překážky, není možné dosahovat v zemi ekonomického růstu a bez něho je prakticky nemožné dosahovat jakéhokoli zvýšení životní úrovně obyvatel. Má-li země alespoň nějaké prostředky, může je investovat do lepšího vzdělání nebo v případě rozvojových zemí alespoň do přístupnějšího základního vzdělání. Vzdělání obyvatel se lépe zapojí do pracovního procesu a budou opět zemi přinášet růst. To samé platí pro dostupnější zdravotní péči. Nemocní lidé nemohou pracovat a nepřinášejí tak do systému žádné hodnoty. Zdravý a vzdělaný člověk zemi tuto investici mnohonásobně vrátí.

Na základě analýzy jednotlivých rozvojových regionů je patrné, že mezi nimi existují značné rozdíly. Z hlediska úrovně lidského rozvoje je na tom nejlépe region Latinské Ameriky a Karibiku. Na druhou stranu má ale tento region nejméně obyvatel, jejichž kvalitu života by ovlivňoval. Nejhorších hodnot ukazatelů životní úrovně dosahuje subsaharská Afrika. Jižní Asie se nachází někde uprostřed, ale ovlivňuje život nejvíce lidí, přes jeden a půl miliardy.

Zároveň je nutno vrátit se na začátek práce, kde jsou členěny globální problémy. Vedle antroposociálních, kterým byla věnována největší pozornost, byly uvedeny i intersociální a přírodně-sociální problémy. Jak je vidět z výše uvedených překážek, jedná se v podstatě o odstranění intersociálních (válečné konflikty) a přírodně-sociálních (nerostné suroviny) problémů, aby mohly být řešeny ty antroposociální (vzdělání, zdraví). Je tedy jisté, že spolu jednotlivé globální problémy velmi úzce souvisí a není tedy možné řešit pouze jeden bez ohledu na ostatní.

5. Závěr

Práce na základě dostupných dat a informací z různých zdrojů dokázala porovnat rozdílnou životní úroveň ve vybraných rozvojových zemích včetně nejčastějších příčin, které brzdí zvyšování životní úrovně tamních obyvatel. Země jsou buď velmi chudé, nedosahují ekonomického růstu a nemají tak prostředky na investice do lidského rozvoje. Naopak jsou země, které dosahují ekonomického růstu, ale nedokážou finanční prostředky správně použít, aby bylo dosaženo lidského rozvoje, nebo mají hlavní představitelé země jiné priority, mezi něž často patří vlastní prospěch nebo třeba velké investice do armády a jejího vybavení. Jisté je, že bez ekonomického růstu k lidskému rozvoji dojít nemůže.

Přestože se mezinárodní organizace snaží rozvojovým zemím pomoci, problémem zůstává finanční podoba pomoci, která směřuje na vedení země, a ta s ní dále nakládá. Opět tedy není zaručeno, že se poskytnuté prostředky dostanou právě tam, kde je jich nejvíce potřeba a budou z nich mít skutečně užitek samotní obyvatelé. V těch nejhorších případech je rozvojová pomoc využívána na splátky předešlých půjček. Z tohoto pohledu se zdá být pro obyvatele rozvojových zemí efektivnější a užitečnější pomoc menších sdružení typu Člověk v tísni, které financuje konkrétní projekty na konkrétních místech. Příkladem mohou být školy zajišťující dětem alespoň základní vzdělání.

Aby bylo dosaženo lidského rozvoje a zvýšila se životní úroveň v rozvojových zemích, je nutné zajistit, aby lidé byli schopni uspokojit alespoň své základní potřeby. Musí být tedy zajištěn dostatek jídla a nezávadné pitné vody, nějaké čisté obydlí a v případě nemoci dostupnost lékařské péče. Zajištění těchto potřeb znamená vyřešení hned několika globálních problémů. Nebudou-li lidé žít v naprosté chudobě, budou mít zájem o vzdělání, díky kterému si lépe zajistí práci a tím se opět zlepší jejich životní situace. V literatuře je možné setkat se s různými členěními globálních problémů, přesto stále vystupuje na jejich pomyslnou špici zajištění světového míru. A zde je vidět provázanost všech globálních problémů. Lidé, jimž se nedostává jídla, budou bojovat, bouřit se, rabovat, jen aby přežili. Ve společnosti budou neustále růst sociální nepokoje a z takovýchto podmínek je již jen malý krok k občanské válce nebo jinému válečnému konfliktu. Nelze tedy přehlížet jednotlivé globální problémy, ale je nutné řešit je všechny s jakýmsi nadhledem a hlavně sledovat jejich provázanost. Teprve potom bude možné zvýšit kvalitu lidského života i v těch nejchudších zemích.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knižní zdroje

ADAMCOVÁ, L.; NĚMEČKOVÁ, T. a kol. 2009. *Rozvojová ekonomika*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2009. 346 s. ISBN 978-80-245-1515-1

ANTOŠOVÁ, N. 2007. *Globalizace a mezinárodní organizace*. 1. vyd. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2007. 210 s. ISBN 978-80-248-1463-6

ANTOŠOVÁ, N. 2006. *Globální problémy lidstva*. 1. vyd. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2006. 78 s. ISBN 80-248-1048-4

JENÍČEK, V.; FOLTÝN, J. 2003. *Globální problémy a světová ekonomika*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2003. 269 s. ISBN 80-7179-795-2

LEBIEDZIK, L.; MAJEROVÁ, I.; NEZVAL, P. 2006. *Světová ekonomika*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2006. 280 s. ISBN 978-80-251-1498-8.

MAJEROVÁ, I. 2008. *Rozvojové ekonomiky*. 1. vyd. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karvině, 2008. 170 s. ISBN 978-80-7248-459-1

MEADOWSOVÁ, D.H.; MEADOWS, D.; RANDERS, J. 1995. [z angličtiny přeložili Polechová, P. a Zvolánek L.] *Překročení mezí: Konfrontace globálního kolapsu s představou trvale udržitelné budoucnosti*. 1. vyd. Praha: Argo, 1995. 319 s. ISBN 80-85794-83-7, 80-901890-0-8

NORBERG, J. 2006. [z angličtiny přeložila Urbanová, T.] *Globalizace*. 1.vyd. Praha: Alfa Publishing: Liberální institut, 2006. 208 s. ISBN: 80-86851-32-X (Alfa Publishing), ISBN 80-86389-44-8

ROLNÝ, I.; LACINA, L. 2001. *Globalizace – etika – ekonomika*. 1. vyd. Boskovice: Albert, 2001. 256 s. ISBN 80-7326-000-X

VARADZIN, F. a kol. 2004. *Ekonomický rozvoj a růst*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2004. 329 s. ISBN 80-86419-61-4

Časopis

The Economist. *Svět 2011*, 2010. ISBN 978-80-85378-30-6

COX Simon. *Nejrychlejší kolo: Indická ekonomika závodí s čínskou. Svět 2011*, 2010. ISBN 978-80-85378-30-6

EUROPEAN PARLIAMENT, COUNCIL AND COMMISSION. 2006. *The European Consensus on Development*. [on-line]. Official Journal of the European Union C46/1, 24. 2. 2006 [cit. 2011-02-20]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/european_consensus_2005_en.pdf>

INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE. 2005a. *Fakta a čísla OSN – Základní údaje o Organizaci spojených národů*. [on-line]. UNIC Praha, 2005 [cit. 2010-11-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/soubory/fakta-osn-2005-web.pdf>>. ISBN: 80-86348-02-4

INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE. 2005b. *Všeobecná deklarace lidských práv*. [on-line]. UNIC Praha, 2005 [cit. 2010-11-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>>

INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE. 2010. *Vše co jste chtěli vědět o Spojených národech*. [on-line]. UNIC Praha, 2010 [cit. 2011-01-25]. Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/soubory/vse-co-jste-chteli-vedet-o-osn.pdf>>. ISBN 978-80-86348-12-4

SYROVÁTKA, M. 2008. *Jak (ne)měřit kvalitu života: Kritické pohledy na index lidského rozvoje*. [on-line]. Mezinárodní vztahy 1/2008 [cit. 2010-11-05]. Dostupné z WWW: <http://development.upol.cz/soubory/Syrovatka_HDI.pdf>

UNAIDS. 2010. *Outlook Report 2010* [on-line]. 2010 [cit. 2010-11-15]. Dostupné z WWW: <http://data.unaids.org/pub/Outlook/2010/20100713_outlook_report_web_en.pdf>

UNDP. 1990. *Human Development Report 1990: Concept and Measurement of human development. Chapter 1* [on-line]. Oxford University Press, New York, 1990 [cit. 2010-01-16]. Dostupné z WWW: <http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1990_en_chap1.pdf>. ISBN 0-19-506481-X

UNDP. 2007. *Human Development Report 2007/2008: Fighting climate change: Human solidarity in a divided world* [on-line]. Oxford University Press, New York, 2007 [cit. 2010-11-04]. Dostupné z WWW: <http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_EN_Complete.pdf>. ISBN 978-0-230-54704-9

UNDP. 2009. *Human Development Report 2009: Overcoming barriers: Human mobility and development* [on-line]. Oxford University Press, New York, 2009 [cit. 2010-11-04]. Dostupné z WWW: <http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2009_EN_Complete.pdf>

UNITED NATIONS. 2010. *The Millennium Development Goals Report 2010* [on-line]. 2010 [cit. 2010-12-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/MDG%20Report%202010%20En%20r15%20-low%20res%2020100615%20-.pdf>>

UNWATER. 2010. *Čistá voda pro zdravé prostředí* [on-line]. 2010 [cit. 2010-11-01]. Dostupné z WWW: <http://www.unwater.org/worldwaterday/downloads/WWD2010_LOWRES_BROCHURE_CZ.pdf>

WORLD BANK. 2010. *World Development Indicators* [on-line]. Září 2010 [cit. 2010-09-30]. Dostupné z WWW: <<http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>>

Internetové zdroje

Central Intelligence Agency, 2011: *The World Factbook – Afghanistan* [on-line]. CIA, 25. 4. 2011 [cit. 2011-04-29]. Dostupné z WWW: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html>>

Europa, 2007: *Summaries of EU legislation* [on-line]. European Union, 14. 6. 2007 [cit. 2011-02-20]. European Development Fund Dostupné z WWW: <http://europa.eu/legislation_summaries/development/overseas_countries_territories/r12102_en.htm>

European Commission, 2010: *Trade Negotiations of EU-Central America Association Agreement concluded* [on-line]. European Commission, 18. 5. 2010 [cit. 2011-04-28]. <<http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=572>>

Euroskop – Mgr. Marie Bydžovská, 2011: *Rozvojová politika* [on-line]. Vláda České republiky, 2005-2011 [cit. 2011-02-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.euroskop.cz/8918/sekce/rozvojova-politika>>

Food and Agriculture Organization, 2011: *About FAO* [on-line]. FAO, 2011 [cit. 2011-01-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.fao.org/about/en/>>

Informační centrum v Praze, 2005c: *Specializované agentury - Organizace OSN pro výživu a zemědělství (FAO)* [on-line]. UNIC Praha, 2005 [cit. 2011-01-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/system-osn/specializovane-agentury/?i=117>>

Informační centrum v Praze, 2005d: *Specializované agentury – Světová zdravotnická organizace (WHO)* [on-line]. UNIC Praha, 2005 [cit. 2011-01-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/system-osn/specializovane-agentury/?i=119>>

MDG Monitor, 2007: *Achieve Universal Primary Education* [on-line]. United Nations Development Programme, 2007 [cit. 2010-11-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.mdgmonitor.org/story.cfm?goal=2>>

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2010: *Legislativní rámec rozvojové spolupráce a souvisejících politik EU po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost* [on-line]. MZV ČR, 31. 10. 2010 [cit. 2011-02-20]. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/mnohostranna_zrs_cr/eu/legislativni_ramec_rozvojove_spoluprace.html>

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2011a: *Světová obchodní organizace WTO* [on-line]. MZV ČR, 2011 [cit. 2011-02-20]. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/wto_svetova_obchodni_organizace/index.html>

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2011b: Kyrgyzstán [on-line]. MZV ČR, 2011 [cit. 2011-04-20]. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asi/kyrgyzstan/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html>

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2011c: Niger [on-line]. MZV ČR, 2011 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/niger/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html>

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2011d: Sierra Leone [on-line]. MZV ČR, 2011 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/sierra_leone/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html>

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2011e: Středoafriická republika [on-line]. MZV ČR, 2011 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/stredoafricka_republika/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html>

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2011f: Haiti [on-line]. MZV ČR, 2011 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/stredni_amerika/haiti/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html>

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2011g: Chile [on-line]. MZV ČR, 2011 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/jizni_amerika/chile/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html>

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2011h: Indie [on-line]. MZV ČR, 2011 [cit. 2011-04-29]. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asi/indie/ekonomika/ocekavany_vyvoj_v_teritoriu.html>

OECD.StatExtracts, 2011: ODA by Donor Education [on-line]. OECD, 2011 [cit. 2011-02-20]. Dostupné z WWW: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=ODA_DONOR>

The Club of Rome, 2009: The Story of the Club of Rome [on-line]. The Club of Rome, 2009 [cit. 2010-11-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.clubofrome.org/eng/about/4/>>

UNDP, 2010: International Human Development Indicators – World Map [on-line]. UNDP, 2010 [cit. 2011-01-26]. Dostupné z WWW: <<http://hdr.undp.org/en/data/map/>>

United Nations, 2009a: World Population Prospects: The 2008 Revision [on-line]. United Nations Population Division, červen 2009 [cit. 2010-11-01]. Dostupné z WWW: <<http://esa.un.org/unpp/index.asp?panel=5#LDC>>

United Nations, 2009b: World Population Prospects: The 2008 Revision [on-line]. United Nations Population Division, červen 2009 [cit. 2010-11-01]. Dostupné z WWW: <<http://data.un.org/Data.aspx?q=population&d=PopDiv&f=variableID %3a12#PopDiv>>

World Bank, 2010a: Country and Lending Groups [on-line]. The World Bank Group, 2010 [cit. 2010-11-01]. Dostupné z WWW: <<http://data.worldbank.org/about/country-classifications/country-and-lending-groups>>

World Bank, 2010b: Countries and Economies [on-line]. The World Bank Group, 2010 [cit. 2010-11-01]. Dostupné z WWW: <<http://data.worldbank.org/country>>

World Bank, 2010c: Health expenditure per capita (current US \$) [on-line]. The World Bank Group, 2010 [cit. 2010-11-01]. Dostupné z WWW: <<http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GAP2>>

World Bank, 2010d: Life expectancy at birth, total (years) [on-line]. The World Bank Group, 2010 [cit. 2010-11-01]. Dostupné z WWW: <http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN?order=wbapi_data_value_2008+wbapi_data_value+wbapi_data_value-last&sort=asc>

World Bank, 2010e: Prevalance of HIV, total (% population ages 15-49) [on-line]. The World Bank Group, 2010 [cit. 2010-11-01]. Dostupné z WWW: <http://data.worldbank.org/indicator/SH.DYN.AIDS.ZS?order=wbapi_data_value_2007+wbapi_data_value&sort=asc>

World Bank, 2010f: Prevalance of HIV, femal (% ages 15-24) [on-line]. The World Bank Group, 2010 [cit. 2010-11-01]. Dostupné z WWW: <http://data.worldbank.org/indicator/SH.HIV.1524.FE.ZS?order=wbapi_data_value_2007+wbapi_data_value+wbapi_data_value-first&sort=asc>

World Bank, 2011a: Niger [on-line]. The World Bank Group, 2011 [cit. 2011-04-15]. Dostupné z WWW: <<http://data.worldbank.org/country/niger>>

World Bank, 2011b: Haiti [on-line]. The World Bank Group, 2011 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z WWW: <<http://data.worldbank.org/country/haiti>>

World Health Organization, 2010: Global epidemic (Powerpoint slides) [on-line]. World Health Organization, 2010 [cit. 2010-11-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.who.int/hiv/data/en/>>

World Health Organization, 2011: Governance [on-line]. World Health Organization, 2011 [cit. 2011-01-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.who.int/governance/en/index.html>>

World Trade Organization, 2011: The Doha agenda [on-line]. World Trade Organization, 2011 [cit. 2011-03-18]. Dostupné z WWW: <http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/doha1_e.htm>

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ACP	Africa, Carribean and Pacific / Afrika, Karibik a Pacifik
BRIC	Brazílie, Rusko, Indie, Čína
BRICS	Brazílie, Rusko, Indie, Čína, Jižní Afrika
DAC	Development Assistance Committee
DDA	Doha Development Agenda
ECHO	The Humanitarian Aid department of the European Commission
EDF	European Development Fund / Evropský rozvojový fond
EHS	Evropské hospodářské společenství
EIB	Evropská investiční banka
EU	Evropská unie
FAO	Food and Agriculture Organization
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade / Všeobecná dohoda o clech a obchodu
GPI	Gender Related Development Index
HDI	Human Development Index / Index lidského rozvoje
HDR	Human Development Report / Zpráva o lidském rozvoji
HDP	Hrubý domácí produkt
HNP	Hrubý národní produkt
HPI	Human Poverty Index
HIV	Human Immunodeficiency Virus
ILO	International Labour Organization
IMF	International Monetary Fund
MDG's	Millennium Development Goals
mil.	milion
mld.	miliarda
MMF	Mezinárodní měnový fond
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
LDC's	Least Developed Countries
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OCT	Overseas countries and territories
ODA	Official Development Assistance

OECD	Organization for Economic Co-operation and Development
OPEC	Organization of the Petroleum Exporting Countries
OSN	Organizace spojených národů
PPP	Purchasing Power Parity
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
UN	United Nations
UNDP	United Nations Development Programme
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNFPA	United Nations Population Fund / Populační fond OSN
UNICEF	United Nations Children's Fund / Dětský fond OSN
USD	United States Dollar / americký dolar
WHO	World Health Organization / Světová zdravotnická organizace

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek. 2.1 – Mapa světa dle výskytu HIV v roce 2009

Obrázek. 3.1 – Schéma základních dimenzí indexu lidského rozvoje

SEZNAM TABULEK

Tabulka 2.1 - Vývoj světové populace z časového hlediska 1980 - 2009

Tabulka 2.2 - Předpověď vývoje světové populace 2010 – 2050 dle vybraných regionů

Tabulka 2.3 – Vývoj počtu obyvatel v jednotlivých rozv. regionech v letech 1960 - 2009

Tabulka 2.4 - Srovnání zemí se stejnou očekávanou délkou života dle HDP na osobu, údaje za rok 2008

Tabulka 3.1 – Minimální a maximální hodnoty ukazatelů HDI

Tabulka 3.2 – Přehled ukazatelů HPI-1 a HPI-2

Tabulka 3.3 – Minimální a maximální hodnoty ukazatele GDI zvlášť pro muže a ženy

Tabulka 4.1 – Přehled jednotlivých ukazatelů HDI rozdělených do tří úrovní lidského rozvoje

Tabulka 4.2 – Vybrané země s nízkými příjmy a hlavní ukazatele HDI

Tabulka 4.3 - Vybrané země s nižšími středními příjmy a hlavní ukazatele HDI

Tabulka 4.4 - Vybrané země s vyššími středními příjmy a hlavní ukazatele HDI

Tabulka 4.5 – Přehled rozvojových regionů

Tabulka 4.6 – Přehled vybraných rozvojových regionů a průměry zákl. ukazatelů HDI

Tabulka 4.7 – Přehled nejvíce a nejméně úspěšných zemí subsaharské Afriky vč. základních ukazatelů HDI

Tabulka 4.8 - Přehled nejvíce a nejméně úspěšných zemí Latinské Ameriky a Karibiku vč. základních ukazatelů HDI

Tabulka 4.9 – Přehled zemí jižní Asie a základních ukazatelů HDI

SEZNAM GRAFŮ

Graf 4.1 – Porovnání dílčích indexů HDI mezi Ekvádorem a Tureckem

Graf 4.2 – Porovnání dílčích indexů HDI Botswany a průměrných dílčích indexů zemí se středním lidským rozvojem

PROHLÁŠENÍ O VYUŽITÍ VÝSLEDKŮ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 11. 5. 2011

Vlasta Bejdáková

jméno a příjmení studenta

Adresa trvalého pobytu studenta:

Staříč 435, 739 43 Staříč

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Seznam zemí s nízkými příjmy (řazeno dle regionu)

Příloha 2 - Seznam zemí s nižšími středními příjmy (řazeno dle regionu)

Příloha 3 - Seznam zemí s vyššími středními příjmy (řazeno dle regionu)

Příloha 4 – Rozvojové cíle tisíciletí (MDG's)

Příloha 5 – Mapa světa dle úrovně HDI

Příloha 6 – Vzorový příklad výpočtu HDI

Příloha 1 – Seznam zemí s nízkými příjmy (řazeno dle regionu)

Název země	Region	Název země	Region
Kambodža	Východní Asie a Pacifik	Guinea-Bissau	Subsaharská Afrika
Korea, Dem. Rep.	Východní Asie a Pacifik	Keňa	Subsaharská Afrika
Laos	Východní Asie a Pacifik	Komory	Subsaharská Afrika
Myanmar	Východní Asie a Pacifik	Kongo, Dem. Rep.	Subsaharská Afrika
Šalamounovy ostrovy	Východní Asie a Pacifik	Libérie	Subsaharská Afrika
Kyrgyzstán	Evropa a střední Asie	Madagaskar	Subsaharská Afrika
Tádžikistán	Evropa a střední Asie	Malawi	Subsaharská Afrika
Haiti	Latinská Amerika a Karibik	Mali	Subsaharská Afrika
Afghánistán	Jižní Asie	Mauritánie	Subsaharská Afrika
Bangladéš	Jižní Asie	Mosambik	Subsaharská Afrika
Nepál	Jižní Asie	Niger	Subsaharská Afrika
Benin	Subsaharská Afrika	Rwanda	Subsaharská Afrika
Burkina Faso	Subsaharská Afrika	Sierra Leone	Subsaharská Afrika
Burundi	Subsaharská Afrika	Somálsko	Subsaharská Afrika
Čad	Subsaharská Afrika	Středoafriická rep.	Subsaharská Afrika
Eritrea	Subsaharská Afrika	Tanzanie	Subsaharská Afrika
Etiopie	Subsaharská Afrika	Togo	Subsaharská Afrika
Gambie	Subsaharská Afrika	Uganda	Subsaharská Afrika
Ghana	Subsaharská Afrika	Zambie	Subsaharská Afrika
Guinea	Subsaharská Afrika	Zimbabwe	Subsaharská Afrika

Zdroj: World Bank, World Development Indicators, 2010 vlastní zpracování

Příloha 2 - Seznam zemí s nižšími středními příjmy (řazeno dle regionu)

Název země	Region	Název země	Region
Čína	Východní Asie a Pacifik	Honduras	Latinská Amerika a Karibik
Filipíny	Východní Asie a Pacifik	Nikaragua	Latinská Amerika a Karibik
Indonésie	Východní Asie a Pacifik	Paraguay	Latinská Amerika a Karibik
Kiribati	Východní Asie a Pacifik	Džibutsko	Středovýchodní a severní Afrika
Maršalovy Ostrovy	Východní Asie a Pacifik	Egypt	Středovýchodní a severní Afrika
Mikronésie	Východní Asie a Pacifik	Irák	Středovýchodní a severní Afrika
Mongolsko	Východní Asie a Pacifik	Jemen	Středovýchodní a severní Afrika
Papua-Nová Guinea	Východní Asie a Pacifik	Jordán	Středovýchodní a severní Afrika
Samoa	Východní Asie a Pacifik	Maroko	Středovýchodní a severní Afrika
Thajsko	Východní Asie a Pacifik	Sýrie	Středovýchodní a severní Afrika
Tonga	Východní Asie a Pacifik	Tunisko	Středovýchodní a severní Afrika
Tuvalu	Východní Asie a Pacifik	Západní břeh a Gaza	Středovýchodní a severní Afrika
Vanuatu	Východní Asie a Pacifik	Bhútán	Jižní Asie
Vietnam	Východní Asie a Pacifik	Indie	Jižní Asie
Východní Timor	Východní Asie a Pacifik	Maledivy	Jižní Asie
Arménie	Evropa a střední Asie	Pákistán	Jižní Asie
Gruzie	Evropa a střední Asie	Srí Lanka	Jižní Asie
Kosovo	Evropa a střední Asie	Angola	Subsaharská Afrika
Moldavsko	Evropa a střední Asie	Cape Verde	Subsaharská Afrika
Turkmenistán	Evropa a střední Asie	Kamerun	Subsaharská Afrika
Ukrajina	Evropa a střední Asie	Kongo, Rep.	Subsaharská Afrika
Uzbekistán	Evropa a střední Asie	Lesotho	Subsaharská Afrika
Belize	Latinská Amerika a Karibik	Nigérie	Subsaharská Afrika
Bolívie	Latinská Amerika a Karibik	Pobřeží slonoviny	Subsaharská Afrika
Ekvádor	Latinská Amerika a Karibik	Senegal	Subsaharská Afrika
El Salvador	Latinská Amerika a Karibik	Súdán	Subsaharská Afrika
Guatemala	Latinská Amerika a Karibik	Svatý Tomáš a Princův ostrov	Subsaharská Afrika
Guyana	Latinská Amerika a Karibik	Svazijsko	Subsaharská Afrika

Zdroj: World Bank, World Development Indicators, 2010 vlastní zpracování

Příloha 3 - Seznam zemí s vyššími středními příjmy (řazeno dle regionu)

Název země	Region	Název země	Region
Americká Samoa	Východní Asie a Pacifik	Chile	Latinská Amerika a Karibik
Fidži	Východní Asie a Pacifik	Jamajka	Latinská Amerika a Karibik
Malajsie	Východní Asie a Pacifik	Kolumbie	Latinská Amerika a Karibik
Palau	Východní Asie a Pacifik	Kostarika	Latinská Amerika a Karibik
Albánie	Evropa a střední Asie	Mexiko	Latinská Amerika a Karibik
Ázerbajdžán	Evropa a střední Asie	Panama	Latinská Amerika a Karibik
Bělorusko	Evropa a střední Asie	Peru	Latinská Amerika a Karibik
Bosna a Hercegovina	Evropa a střední Asie	Surinam	Latinská Amerika a Karibik
Bulharsko	Evropa a střední Asie	Svatá Lucie	Latinská Amerika a Karibik
Černá Hora	Evropa a střední Asie	Svatý Kryštof a Nevis	Latinská Amerika a Karibik
Kazachstán	Evropa a střední Asie	Svatý Vincent a Grenadiny	Latinská Amerika a Karibik
Litva	Evropa a střední Asie	Uruguay	Latinská Amerika a Karibik
Makedonie	Evropa a střední Asie	Venezuela	Latinská Amerika a Karibik
Rumunsko	Evropa a střední Asie	Alžírsko	Středovýchodní a severní Afrika
Ruská federace	Evropa a střední Asie	Írán	Středovýchodní a severní Afrika
Srbsko	Evropa a střední Asie	Libanon	Středovýchodní a severní Afrika
Turecko	Evropa a střední Asie	Libye	Středovýchodní a severní Afrika
Antigua a Barbuda	Latinská Amerika a Karibik	Botswana	Subsaharská Afrika
Argentina	Latinská Amerika a Karibik	Gabon	Subsaharská Afrika
Brazílie	Latinská Amerika a Karibik	Jižní Afrika	Subsaharská Afrika
Cuba	Latinská Amerika a Karibik	Mauricius	Subsaharská Afrika
Dominika	Latinská Amerika a Karibik	Mayotte	Subsaharská Afrika
Dominikánská rep.	Latinská Amerika a Karibik	Namibie	Subsaharská Afrika
Grenada	Latinská Amerika a Karibik	Seychely	Subsaharská Afrika

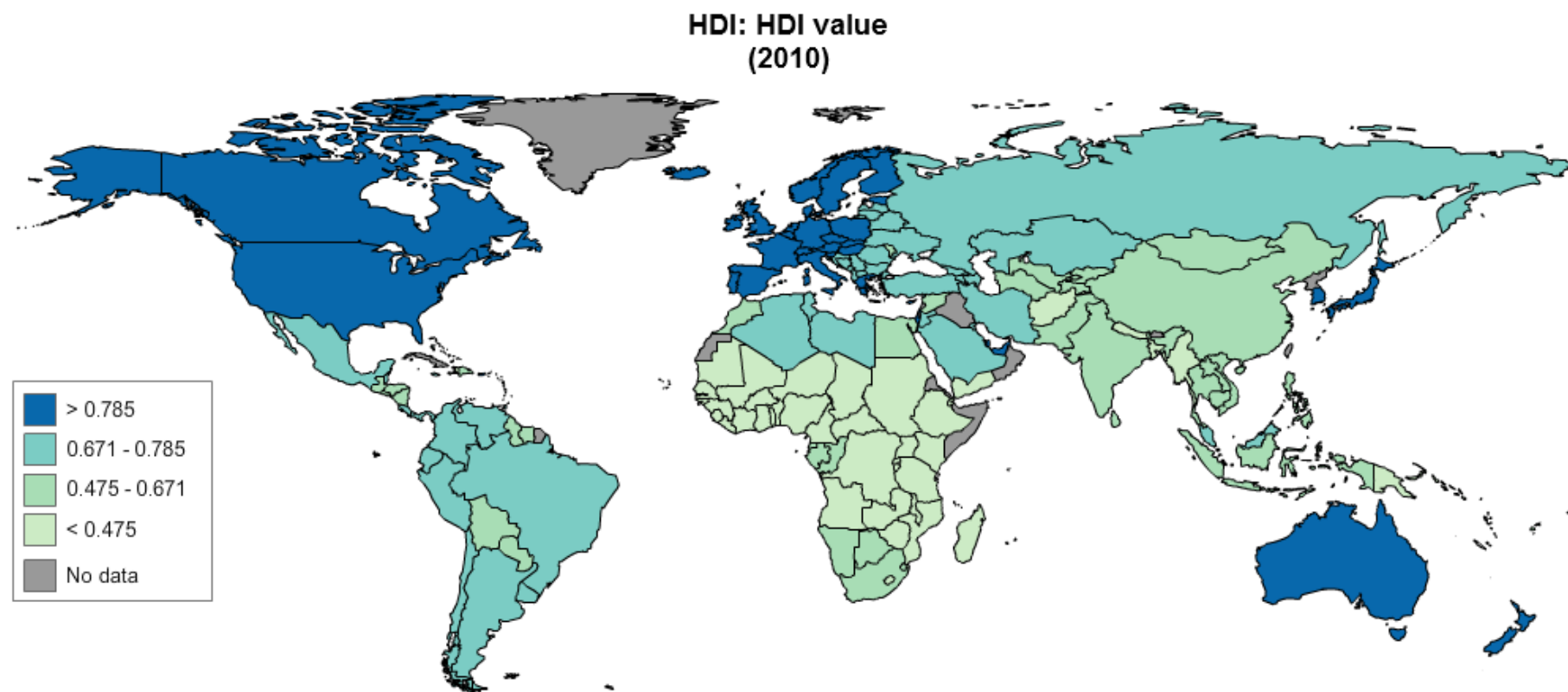
Zdroj: World Bank, World Development Indicators, 2010 vlastní zpracování

Příloha 4 – Rozvojové cíle tisíciletí (MDG's)

Cíl 1: Odstranit extrémní chudobu a hlad
Úkol 1.A: Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí s příjmem nižším než jeden americký dolar (USD) (oproti roku 1990)
Úkol 1.B: Dosáhnout plné a produktivní zaměstnanosti a přiměřené práce pro všechny, včetně žen a mladých lidí
Úkol 1.C: Do roku 2015 snížit na polovinu podíl lidí trpících hladem (oproti roku 1990)
Cíl 2: Zajistit základní vzdělání pro všechny
Úkol 2.A: Zajistit, aby do roku 2015 všechny děti – dívky i chlapci – byly schopné absolvovat základní školu v plném rozsahu
Cíl 3: Prosazování rovnosti pohlaví a posilování postavení žen
Úkol 3.A: Odstranit nepoměr mezi chlapci a dívkami na prvním a druhém stupni základního vzdělávání pokud možno do roku 2005 a do roku 2015 na všech úrovních vzdělávání
Cíl 4: Snížit dětskou úmrtnost
Úkol 4.A: V letech 1990 až 2015 snížit o dvě třetiny počet úmrtí dětí do věku pěti let
Cíl 5: Zlepšit zdraví matek
Úkol 5.A: V letech 1990 až 2015 snížit o tři čtvrtiny úmrtnost matek
Úkol 5.B: Do roku 2015 zajistit přístup ke službám reprodukčního zdraví pro všechny
Cíl 6: Boj proti HIV/AIDS, malárii a dalším chorobám
Úkol 6.A: Do roku 2015 zastavit a zvrátit šíření HIV/AIDS
Úkol 6.B: Do roku 2010 zajistit přístup k léčbě HIV/AIDS všem, kteří to potřebují
Úkol 6.C: Do roku 2015 zastavit a zvrátit výskyt malárie a dalších závažných chorob
Cíl 7: Zajistit udržitelnost životního prostředí
Úkol 7.A: Začlenit principy udržitelného rozvoje do národních programů a strategií a zvrátit současný trend úbytku přírodních zdrojů
Úkol 7.B: Snížit ubývání biodiverzity (do roku 2010 dosáhnout výrazného snížení úbytku biodiverzity)
Úkol 7.C: Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí bez udržitelného přístupu k pitné vodě a základním hygienickým zařízením
Úkol 7.D: Do roku 2020 výrazně zlepšit životní podmínky více než 100 lidí živořících v chudinských slumech
Cíl 8: Rozvíjet globální partnerství pro rozvoj
Úkol 8.A: Dále rozvíjet otevřený, předvídatelný, nediskriminační a na pravidlech založený obchodní a finanční systém. To zahrnuje mj. i závazek k dobrému vládnutí, snižování chudoby a rozvoji, a to jak na úrovni státům tak mezinárodně
Úkol 8.B: Zaměřit se na zvláštní potřeby nejméně rozvinutých zemí (LDCs) Patří sem mj. bezcelní a neomezený přístup nejméně rozvinutých zemí na mezinárodní trhy, rozšíření programu oddlužování těžce zadlužených chudých zemí (HIPC) a zrušení jejich oficiálních bilaterálních dluhů a zajištění velkorysejší oficiální rozvojové pomoci (ODA) zemím, jež vykazují zřetelné výsledky v boji proti chudobě
Úkol 8.C: Zaměřit se na zvláštní potřeby chudých zemí bez přístupu k moři a malých ostrovních států (prostřednictvím Akčního programu pro trvale udržitelný rozvoj malých ostrovních rozvojových států a výstupního dokumentu 22. zvláštního zasedání Valného shromáždění)
Úkol 8.D: Zabývat se detailně problémy rozvojových zemí souvisejícími se zadlužením a s pomocí národních i mezinárodních nástrojů zajistit dlouhodobou schopnost se s dluhy vyrovnávat
Úkol 8.E: Ve spolupráci s farmaceutickým průmyslem zajistit v rozvojových zemích přístup k nejpodstatnějším lékům za dostupnou cenu
Úkol 8.F: Ve spolupráci se soukromým sektorem zajistit, aby výhody nových technologií, především informačních a komunikačních, působily ve prospěch všech

Zdroj: Informační centrum OSN v Praze, 2010, vlastní úprava

Příloha 5 – Mapa světa dle úrovně HDI

Zdroj: UNDP, International Human Development Indicators, 2010

Příloha 6 – Vzorový příklad výpočtu HDI

Pro příklad výpočtu HDI budou použita statistická data ze Zprávy o lidském rozvoji z roku 2009, tzn. že hodnoty se vztahují k roku 2007. V příkladu bude vypočten HDI pro Nigérii, které v roce 2009 patřilo v žebříčku 158. místo, a uzavírala tak skupinu zemí se středním HDI (zpráva rozlišuje země s vysokým, středním a nízkým lidským rozvojem).

Statistická data potřebná k výpočtu (UNDP, 2009):

➤ Očekávaná délka života při narození	47,7 let
➤ Míra gramotnosti dospělých	72%
➤ Hrubý podíl dětí zapsaných ve školách (GER)	53%
➤ HDP na obyvatele (PPP)	1 969 USD

Statistická data budou dosazena do vzorců, které byly uvedeny výše. Při výpočtu dílčích indexů budou všechny hodnoty zaokrouhlovány na tři desetinná čísla.

Index délky života – očekávaná délka života při narození je zde poměřována s danými minimálními a maximálními hodnotami.

$$\text{Index délky života} = \frac{47,7 - 25}{85 - 25} = \mathbf{0,378}$$

Index vzdělanosti – složený ze dvou částí, kde jsou 2/3 hodnoty indexu přiděleny míře gramotnosti dospělých a 1/3 hrubému podílu dětí zapsaných ve školách (tzv. GER).

1. Podíl gramotných

$$\text{Podíl gramotných} = \frac{72 - 0}{100 - 0} = 0,720$$

2. Podíl zapsaných ke studiu

$$\text{Podíl zapsaných ke studiu} = \frac{53 - 0}{100 - 0} = 0,530$$

Index vzdělanosti vypočteme dosazením získaných mezi výpočtů:

$$\text{Index vzdělanosti} = \frac{\frac{2}{3} \times 0,720}{\frac{1}{3} \times 0,530} = \mathbf{0,657}$$

Index HDP – zde je logaritmovaná výše HDP opět poměřována s maximálními a minimálními hodnotami udanými pro tento index.

$$\text{Index HDP} = \frac{\log 1\,969 - \log 100}{\log 40\,000 - \log 100} = \mathbf{0,497}$$

Konečná hodnota indexu lidského rozvoje je potom zjištěna dosazením hodnot dílčích indexů a výpočtem prostého průměru (viz níže).

$$\text{Index HDI} = \frac{0,378 + 0,657 + 0,497}{3} = \mathbf{0,511}$$